

JOSEF CAPEK

P U B L I C I S T I K A 1
SLOUPKY / ENTREFILETY / FEJETONY / ČRTY AJ.

TRIÁDA

**SPISY
JOSEFA
ČAPKA**

JOSEF ČAPEK / PUBLICISTIKA 1

JOSEF CAPEK

P U B L I C I S T I K A 1
S L O U P K Y
E N T R E F I L E T Y
F E J E T O N Y
Č R T Y
A J.

TRIÁDA

USPOŘÁDAL
A K VYDÁNÍ PŘIPRAVIL
JIŘÍ OPELÍK

Kniha vychází s laskavým přispěním
Ministerstva kultury ČR
a Nadačního fondu Obce spisovatelů

© Josef Čapek – dědicové, 2008
Selection, editorial notes © Jiří Opelík, 2008
ISBN 978-80-86138-98-5
ISBN (PDF) 978-80-87256-71-8
ISBN (ePub) 978-80-7474-341-2
ISBN (mobi) 978-80-7474-342-9

K Ernstově novele

Ernstovu novelu Vězeň, vyňatou z knihy Die Prinzessin des Ostens, přinášíme zde nejen proto, že je pěkná dějem a pěkně vypravovaná, nýbrž i proto, že může být po jistý stupeň vzorem a příkladem správné formy novely. Čtenáři zde zajisté napadne těsný a sporý způsob vypravování, jakož i to, že děj postupuje v jedné linii bez značnějších situačních nebo lyrických exkurzí, jež by ho zatěžovaly nebo mohly porušiti; napadne mu, jak silně tato metoda jednoduchého vypravování se liší od realistického popisu nebo od metody romantismu. Stačí si představit, jak by život vězňův v žaláři zavalil realistovi podnět k obšírnému popisu malých trestanec-kých béd až k podrobnému vystudování všech specifických trampot takového života a jak by takto sice byl zřízen žalář, ale zcela zrušen děj; nebo jak by romantik zpracoval takový život v žaláři o hrůzách, tmě a vlhkých stěnách a vnitřním odboji vězňově, čímž by byl děj ihned ve všech svých částech vyšinut z rovnováhy a hnán k předčasnému násilnému konci bez smíru a úhrnu a úplného vyžití života, jak nacházíme zde. Ačkoliv u takového látky je mnoho nebezpečí upadnouti výhradně do metody realistického popisu nebo do situačních lyrických intermezz, podařilo se Ernstovi velice dobře udržeti ve všech částech této novely pravou míru a správné vztahy mezi partiemi líčivými a dějem, takže tento nikde nepodléhá destrukci, jež by byla při menší opatrnosti velice možnou.

Ve skutečnosti vidíme zde dvě krásné vypravovací vlastnosti: klid i rovnováhu dění a pevné soustředěné tempo děje. Jednoduchý děj je také vypravován krajně jednoduchou řečí (sice trochu archaizující), nesoucí se

obyčejně u Ernsta tónem mírně reflektujícím. Tato reflexe je vlastně objektivizace nebo zevní znázornění psychického dění a psychologického obsahu hrdin; neboť v reflexi vždy se shrnuje delší životní zkušenost a trvající postup psychického života; proto vidíme u Ernsta bez psychologismu vždy silný ráz psychičnosti v látkách.

V moderní době platila novela pro svou krátkost za kusý výstřih života nebo za popsání nějaké citové epizody. Naproti tomu Ernstovy novely vždy obsahují celý osud člověka, vždy celou báň života zhuštěnou do několika stránek. Tím se stává, že novela nepopisuje život, nýbrž znamená jej, skorem jako symbol; vždyť každá báň, která kdy v lidstvu vznikla, je jako symbol nebo věčný obrazec života nebo některé lidské vášně. Ernstovy novely nejsou tedy jen příkladem snahy po pravidelné formě, nýbrž i dokladem návratu nového básnictví k věčné čisté činnosti bájnivé, jež byla v minulém vývoji literatury nahražována jinými cíli.

Paul Ernst vedle své činnosti dramatické a novelistické je literárním teoretikem: napsal pěknou knihu úvah *Der Weg zur Form* a své zásadní snahy doprovází zároveň velkou popularizační činností: vydává pro širší pochopení dobrých a správných vzorů básnictví novely staroitalské a orientální.

Umělecký měsíčník, leden 1912

J. Karáska ze Lvovic Posvátné ohně

(MODERNÍ BIBLIOTÉKA, F. ADÁMEK, KRÁL. VINOHRADY)

Když před lety u nás vystoupila tak zvaná dekadence, zdála se být proklamací hesla modernosti, jako by do sebe pojala všechnu hloubku a složitost moderní doby; našla se moderní psýché, moderní pohlaví, zlo a pád lidstva, raffinement kultury, morální únava, a vše to platilo za moderní obsah života. Později přešla z ní již jen zvýšená citlivost, útěk ze života, jen marnost, odříkání se světa, osamělost, výlučnost a nicota. Tvářnost této literatury se tedy během let pod vnějšími vlivy příbuzné kulturní literatury častěji obměnila;

ale i přes tyto modifikace mystiky, magických elementů, hnusu z pohlaví ap. zůstala její myšlenková povaha vzhledem k současnému životu stále negativní. Vážné a pravé umění stojí vždy k životním a myšlenkovým obsahům své doby v poměru kladném, jsouc schopno je zmáhati a potencializovati. Umění, jež před životem prchá a jež celým svým založením k němu stojí v negativním poměru, vyznačuje se tak svou slabostí a naprostým nedostatkem slohotvorné síly; a právě v této základní negativní složce dekadentní literatury leží příčina jejího dohledného zániku. Její život může být jen uměle prodlužován injekcemi dráždivých výtažků, vytěžených z nánosu uměleckých kultur, avšak tato omlazovací činnost je přece jen konečná. Pokud vychází z volného vkusového výběru, z estétského manipulování s vhodnými obsahy minulých kultur, zdají se být její možnosti dosti široké; jakmile však při tom narazí na požadavky slohového vytváření formy, stane se takový náraz churavému organismu tohoto umění smrtelným. Tak zrovna v nedávné době hovělo si jedno období v dráždivé hře s morálními pojmy; toto období však rychle přešlo a po něm zůstala jen literatura, jež se napjala k jisté klasičnosti; a v tom okamžiku se dekadentní literatura, která předtím byla ještě živým, dobově mravním symptomem, stala literaturou mrtvou.

Dobrym příkladem takového rozkladu je i kniha Karáskových novel. Není to už perverzní kvásek prvních básní ani estétsky neplodný kult krásy ani okázalá zrůdnost magie a mystika pozdějších románů; vše se zde ztrácí v nejistotách a bezúčelnosti: autor bloudí po mrtvé historii a chápe se starých legend, poskvrní je zkaženou fantazií a opět je opouští nepřemýšlené, jalové a prázdné. Tuto prázdnotu pocítíme tím silněji, když si uvědomíme metodu práce, jež je vlastně nedočkavým spěchem vzbuditi u čtenáře dojem formové síly. Děj je halen do luxusní složité dekorace destruktivní nalíčené plastiky vášní, magických elementů a předstírané mystiky. Takové veliké rozmachy jsou ale v nepoměru s bájnou a tvořivou hodnotou docílených výsledků; tato je vzhledem k dnešním předpokladům myšlenkového stavu doby naprosto neživotná a bez vnitřní pravdivosti. Osobní citový poměr autorův k některým úkazům minulých kultur zde nic nezachrání, tím méně, když je zase zapřen nedobovou pasionální psychologií. Tak i všechny silné námahy neskromného přepychu jazykové výpravy vyzní na prázdno

a falešně a nezakryjí základní nedostatek těchto příběhů: našemu dnešnímu citění vzdálenou libovůli, jež popírá vůli k upřímnému obsahu a výrazu, který by nám byl tak blízký, že bychom se s ním mohli ztotožniti a že bychom mu uvěřili.

Snaha po zdání formové síly a plnosti nevychází z nijakých podnětů ideových, nýbrž čistě praktických a technických; dostavuje se vždy u případů takové literatury, jež je odkloněna době z důvodů kulturně eklektických. Takový odklon nastává tehdy, kdy následkem negativního poměru k životním a myšlenkovým obsahům doby fabulační slohotvorná činnost je v stavu naprosté pasivity. Čistá fabulace nese v sobě vždy tvárné schopnosti a předpoklady jisté myšlenkové konstrukce, jež je podstatnou složkou formy a jež se projevuje v uměleckém díle jakožto princip *pohybový*. V opačném případě tento pohybový princip schází a je z důvodů artistních technicky nahražován třeba stylistikou a hlavně zevním pohybem děje a umělou vášnivostí.

Umělecký měsíčník, únor 1912

Jaro

Přichází jaro pomalu, krokem mírným, pevným, neomyleným, jako každá dobrá věc.

Je mnoho útěšného v bezpečném střídání ročních časů; ustavičně měnivý a někdy únavný je obraz života, a bez neochoty pociťujeme tu pevnou přítomnost zákona.

I kdybych byl vůbec nepozvedl hlavy a nepoodešel od práce, poznal bych hned jaro v hvízdání kosa venku na holé větvi akátu a na libosti kočky, která usedá do zářivého čtverce světla rýsovaného na podlaze sluncem, jež slavně se vznáší nad střechami.

Vždy jsem si velmi přával moci stopovati krok za krokem příchod jara. Rozpuklé ledy a chladné břidlicové skály potící se vodou, hlínu úbočin brázděnou stem žilek, jimiž proudí malé strže dolů do brázdy a do potoka; rozkvétající sněženky, sasanky a petrklíče. Přál bych si sledovati hnědý pupenec, jak se den ode dne rozzelenává a stává se trsem lístků, ale vždy byly tu pak stromy náhle zelené a hned nato únava městského léta; jaro mi uniklo, co jsem doma vykonal trochu nějaké naléhavé práce.

Bylo by nutno prožít to venku, dohlídati se toho všeho, kdy se otvírají bledá listnatá poupata, jež včera prodrala se hlinou; kdy zpod suchého listí povyleze první brouček a drobná muška na ozářené kůře topolu drbe se nožičkami, aby pak v jasném ránu vyzkoušela svůj let; jak malí dravci v křoviskách chytají první kořist a v kamení had svléká si kůži a nezbadatelnou cestou ubírá se němý červ.

Zahlédl jsem to širé a přejemné divadlo v knihách přírodopisných; v obecné lidské znalosti a pozornosti je uloženo všechno, co nebylo dáno očím upoutaným na práci mezi stěnami. Tam je uloženo vše od prvního, nesměle a nesmírně houževnatě probouzejícího se klíčku až po plnou symfonii léta a podzimu. Co jsem poznal a toužil viděti, je hodno povzdechu.

Ozářená zeď tam za oknem a holé stromy, pijící dychtivě z vrchovaté mísy světla, vzbouzejí ve mně děsný zmatek a vášně toulati se a blouditi bez hranic. Sdílet šíří velkého dění, utopiti v ní volně všechnu drobnou starost a vázanost. Získati pevnost a jistotu.

Stále jasněji; země blíží se ke slunci; i já blížím se ke slunci, blížím se skloněně nad papírem, rvoucí se na dlažbě za dne, za noci omráčen těžkým a neklidným spánkem.

Má cesta vede jen někdy zářivou kotlinou Vltavy, pyšné řeky, až za vyšehradský most. Řeka třpytí se hedvábná mezi břehy, na nichž drobnými pramenky slévá se mírný život. Na vodě rackové a parníčky, na břehu hrající si děti, pestrý míč, robátka, staří lidé; nakladači písku, trpělivý pár koní a člunař vysmoluje loďku. Vše zkoupáno v přečistém jasu; v azuru vznáší se přeskvělá denní hvězda a pod ní podél řeky spěchá svěží van, který sotva zčeří hladinu utkvělou v blahé volnosti.

Městské jaro není méně půvabné a opojné než to tam venku. Totéž slunce, jež tam rozestlalo jasné paprsky z nového snopu čisté a rovné slámy; zářné rovné paprsky a na konci každého uchytily se dychtivá buňka, seménko, klíček, pupenec, kukla, brouček a malé zvířátko. Tisíc rovných slunečních nitek a na každé z nich se něco zavěsilo: skelný střípek a mžourající batole v kočárku, milenci, člunař vysmolující loďku, bába s cukrovím, racek, staří lidé, poletující pestrý míč, i ten samotář dlouze nazírající v skvoucí obzor a cyklista odjíždějící za bránu. A na každé slunečné nitce něco: letmá radost a buňka utrpení, kukla touhy, hrbáček, souchotinář, věžeň vyzírající za mříží i člověk skloněný nad vezdejší prací; dobré i zlé; pupenec kosatce i bedná slupička malty, odchlípující se, zanikající do zítřka na pusté městské zdi.

Lidové noviny 3. 4. 1921 (Ledacos)

Duhamel a Vildrac v Praze

Není třeba pochybovat, že se oběma mladým francouzským básníkům u nás, jak ujišťují, náležitě líbí. Jsou plni zájmu a mnoho již viděli; vedle toho podstupují s podivuhodnou srdnatostí denně nějaký odpolední čaj a odnášejí si odtud dojem, že jsme národ skutečně slovanský, velmi milovný čaje. Mezi nejrůznějšími obědy, v nichž hostům prokázáno, že českoslovenští domorodci požívají totéž jako ostatní Evropané, bylo oběma Francouzům na jich zvláštní žádost dopřáno poobědvati také v pořádném pražském uzenářství. Další jejich žádost, jež bude v nejbližších dnech splněna, je moci užítí zblízka obyčejný lid, jenž jim doposud za šosáčky a smokingy oficiální i umělecké asistence zůstal poněkud utajen; i bude podniknuta výzkumná výprava někam do řádného předměstí, kde lidé hluchí a debatují u harmoniky, objímají se u stolů a někdy se i perou, kde, vážněji řečeno, početná, kompaktní a pracující duše národa jeví se vezdejší, v živé tvářnosti a jadrném kvasu. Oba básníci poskytli nám již dvě ze svých přednášek za velikého zájmu obecenstva. Duhamel, vyholený, kulatý, měkké tváře, z níž vyzírá skutečně pohled plný mírnosti, lidské solidarity a lásky, promluvil na téma Proč milujeme básníka. Obecenstvu dostalo se zde mnohem více než formálního nebo věcného nasycení zvědavosti, než požitku z francouzského ducha a lahodné, bohaté řeči. Nebylo tu žádného řečnického gesta ani fráze a efektní skvělosti rozvrhu. Duhamel zasvětil posluchače do tvořivého ovzduší básníkovy. Moudrým, nenásilným hmatem ukázal přímo z každodenní všednosti cestičku k oblasti obrození. V nové poezii je i nový člověk, nová velká mravní osobnost, přesilně uvědomující si sebe ve všech a odpovídající za všechny v sobě, nesoucí na ramenech novou vážnost lidstva. Nejen vjemy a dojmy, nejen technika jsou hmotou, z níž výtvarný umělec tvoří svá díla, jež mají mluvit k všem, ale jsou to i mravní hodnoty lidství, teplý, účastný a činný vztah ke všemu, co je člověkovy, z čeho se má utvořit krása a pravdivost nového díla.

Oba básníci mluví tu s vroucným, pokojným přesvědčením o něčem, co se jim ryze podařilo realizovat v jejich básnickém díle. Apoštolát bez velikých slov a dramatických rozmachů; dobré slovo nepotřebuje patosu.

Také zlo

Bylo by zbytečno namlouvati si, že život je jen sladkým darem, medovou nádobou štěstí, z níž pijeme od narození až do smrti, že je pro nás všechny idylou a líbeznou selankou. Ne sladko, ale velmi vážno je žítí.

Veškeré drobné filozofie, jež výhradně zakládají se na dobrotě života, jsou jen pěknou literární konstrukcí. Ten pestrý koberec života tká se také z velmi černých a uzlovitých nití, osnova bývá zle potrhána a v tkanivu se šklebí mnohý ošklivý kaz. Zboží života, tkané na převelikém stavu prostoru a času, naprosto není bezvadné jakosti.

Vždy jsem rád a s velikým zaujetím četl knihy, v nichž lidská moudrost a zkušenost se pokoušela vztýčiti zrcadlo světa a člověčenství v ostrém a prudkém světle kritiky. Není třeba jmenovati je všechny; je to třeba Labyrint světa, Swiftův Gulliver a Carlylův Sartor Resartus. A je ještě mnoho jiných. Pravím plnou pravdu, že mne tyto knihy naprosto nepoutávaly snad proto, že bych byl pesimistou či že bych měl nějakou obzvláštní zálibu pro satiru a liboval si viděti věci v směšnosti. Jsem jimi vždy jat spíše z pocitu lidské solidarity, sounáležitosti a pak z pozornosti, z údivu nad hluboce a břitce odhalovaným stavem věcí, v nichž až po uši vezíme a které pociťujeme jen omezeně a částečně. Jsou to podivuhodní duchové, kteří z výše své pronikavé moudrosti kritické, shovívavé a velmi milující, přehlížejí to špatné vojsko všeho lidství, co vojevůdcové i šikovatelé jsou pohříženi ve spánek ve svých stanech, ostatně neschopni jakkoliv pořádek v tomto zmateném táboře zlepšiti. Ten širý tábor všeho lidství, sešikovaný zde dobývati věčnosti, plný proklínání a vzdechů, ležení, kde je mnohem rušněji než v té mlčelivé nepřátelské tvrzi věčnosti, tábor, kde jsou rvačky denním chlebem, kde se plíží úklad jako zlý výpar a noční dech, kde se falešně hraje v kostky o vdovin groš, kde se loupí a przní, kde se vraždí a kde se ranění dobíjejí, kde slabým a spravedlivým bývalo odjakživa mnoho trpěti.

Jsou monografie a rozbory nejrůznějších věcí, ale málo svazků, které by ukázaly a vysvětlily, z čeho a proč vzniká všechno lidské zlo. Lidské zlo, jež činívá život hrůzou a obrazem nejnesmyslnějšího pekla. Zlo, jež nejprve tiše

pro sebe vyje někde v temných samotách lidského nitra, jež v děsné potřebě divného hladu se plíží a dupe všemi cestami, a rdousí a jedná.

Všechno zlo, zlo o sobě a zlo podmíněné, slepé i cílevědomé, to, jež zdravým organismem lidstva koluje jako jed, to, jež je jako křivý a velmi ostrý nůž, pečlivě a s blahým úšklebem přibrušované v zášeří na brousku tvrdého srdce, účinnějším nad všechnu břídlu i patentovaná karborunda.

Jaká je historie a technika všeho zla. Toho dramatického živlu, na nějž se tak rádi díváme ve knihách, v divadle a ve filmu, sedíce na pohodlném plyšovém sedadle či tísniče se v rozechvěné účasti na zábradlí poslední galerie. A toho dramatického živlu, který tak neradi zakoušíme na svých životních cestách sami na sobě, naprosto netoužíce vysloužit si nebe korunou trpělskou.

Není ani třeba hledati je v dramatech královských, v nichž z purpuru temně dýmá krev prolitá a krev otrávená hrobově talovati pod kamennými klenbami. Ne, zlo vezdejší není velkolepým gestem temného anděla Lucifera; je ustavičným dílem a nástrojem díla ustavičného, a plně se vsnoubilo do techniky života. Jako každý nástroj a každé dílo vede k cíli; jako každý nedovolený a obmyslný prostředek vede rychleji k cíli.

Nebylo by ho tolik, kdyby bylo pouze sopečným výbuchem nejčernějších vášní. Náleží k lidské industrii a zaměstnává náležitě své lidi. Příležitostně ochotníky i sezonní nádeníky, své profesionály i umělce. Přizívuje i živí, dává vedlejší výdělky i doživotní renty, zabezpečuje rodům veliká bohatství.

Denní práce skončena; hle zlého, jak si omývá a utírá ruce, zcela jako dělník, jenž po celý den řádně pracoval dřevem, kamenem nebo železem.

Lidové noviny 5. 6. 1921

Veliký červ

Skalní příbytky v různých dílech světa, jeskyně ve Sloupu, cikánské díry ve skalách u Sevilly, skalní chrámy indické, obydlí indiánů Pueblos; všechno

ukazuje na zvláštní soužití člověka s kamenem a jak je člověk podoben červu. Červu, který vyvrtává si své dírky a chodbičky, v nichž přebývá a do nichž převádí svůj život, jako elektrina proudí dráty a voda trubicemi. Jako o červech se bájí, že vznikli z prachu či ze sýra, tak člověk utvořen byl ze země a vyvrtává do ní své živobytí od začátku až na konec. Aby se ochránil, zavrtává se do kamene, v němž kutí všechno své, zajišťuje se, jí a hromadí v dírkách a chodbičkách příbytků a měst, jež si vystavěl ze země, z níž se zrodil.

Touto potřebou bytovati v chodbičkách a dírkách velmi se člověk podobá červu, s nímž ostatně často je mu sdíleti se o svůj chléb a sýr k němu, o maso i o svůj oděv, ba i o své tělo. Od člověka liší se červ odstatněji tím, že červ stavívá nejraději v hotovém a že hmota, do níž zavrtává všechny svůj čin, je mu nejen domovem, nýbrž zároveň i potravou. Člověk vyznačuje se smyslem konstruktivnějším, vytvářeje si děravou hmotu svého hemžení uměle, stavě si svá veliká města tam, kde jich dříve na holých březích řek, na kopcích a ostrozích nebylo.

Člověkovy příbytky, ulice, veliká města, která svou kamennou masou rovnají se nejskalnatějším krajinám země. Jeho život kdysi počínal ve skalních děrách a bude pravděpodobně končiti v rozlehlých umělých skaliskách budoucích metropolí. Mohlo by se říci, že člověk celým svým bytím již od svých počátků je zaklet v kameni.

V kamení a hlíně se rodí a umírá, v kamení a hlíně je jeho kolébka a hrob. A mezitím celý život trávený v kobkách, chodbičkách a ulicích města. Jestliže primitivní skalní příbytky svými drobnými otvory, vyvrtanými do nitra kamene, tolik připomínají sídlo červů prolézajících dřevem či sýrem, jsou veliká města ještě mocnějším obrazem vpravdě červího bytí, hromadícího se v nesčetných skulinách, proudícího nesčetnými chodbičkami a rozlévajícího se mnohotnými záškuby. Je pravda, všechno stavebnictví jest kladením a přidáváním hmoty, ale přesto je zcela dobře možno viděti veliké město s rozlehlými činžovními bloky, řadami domů a mocnými továrnami jako kamenný celek, do něhož vryty byly komunikace, dlouhé a křivolaké ulice se všemi křižovatkami, do něhož vyvrtány nesčetné kobky a chodbičky bytů. Červí labyrint průchodů, otvorů a cest, skulin,

jeskyň a klenbiček, v nichž hemží se množství. Chodbičky ochrany a výpadu, útulky a úkryty i skladiště kořistní, hustá síta, jimiž se cedíme, dírky, jimiž povystrkujeme naše temné hlavičky, komfortnější klenby tučných i slepé skulinky, v nichž pochcípávají a scvrkají se ti slabší nepovedení. Masa kamene a hlíny, prokutaná a prorytá tisícerým červím úsilím, veliká dřevá hmota, v níž děje se život dobrý i zlý.

Člověčenství bytující a činné, zakleté v kameni, s nímž bylo spřízněno již od svého prvního rána. Při první práci člověkově byl mu, dříve než všechen kov, jedině kámen pomocný. Ostrý a oblý kámen pomáhal mu při prvním robení a v boji o život; v kameni se člověk skrýval, v kameni rostlo jeho plemeno. A kámen, který v sobě tají také jiskru a oheň, dal člověku, sám nejtvrdší a nejchladnější ze všeho stvořeného, všechno teplo krbu, ochranu a službu pomocnou. A člověk, červ kamene, vytvořil si z kamene podoby svých bohů.

Jsou si blízcí: červ, kámen i bůh.

Lidové noviny 6. 7. 1921 (Ledacos)

Jen suchý hnát

„Dějiny, toť kostnice,“ praví Robert Hargand v Mirbeauových Špatných pastýřích, a že dějiny jsou složeny z mučení, hranic a řeží.

Opravdu, cesta všeho tvorstva širou krajinou věků je složena a navrstvena z kostí. Okřídleným krokem spěchají v čele pouti život a naděje, ten jasný pár, zanechávající ve svých patách trouchnivinu kostí a hrobů, v nichž uloženy rody, generace, vojska a národové. A nové cesty, obcházejíce hřbitovy dnešní, vedou již starými hřbitovy; žijeme v starých hřbitovech, rozséváme do nich obilí a stavíme na zetlelých dávných hnátech své domy.

Země vykonává kolem slunce svůj koloběh, nesouc na svém klíně všechen život, své myriády květů, rej všeho tvorstva, a věže a komíny svých měst, vše vztyčené za světlem a potřebné tepla, vše, co je v touze a pohybu; tolik života! A v témže klíně a koloběhu vše, co od vzniku života na ní zhaslo

a zemřelo; tolik kostí! Veliká vdova všech svých kostí a hrobů a pomníků, hrobů moří i lesů a všech pokolení, vdova veliká a ustavičná, stále přítomná, stále pohřbívající, nemá hrobařka a zahradnice, věčná pozůstalá. Je širou kolébkou a zároveň rakví, zahradou a hřbitovem, jediným domovem všeho živého masa a mrtvých kostí.

Člověku je tedy souzeno žítí v kostnici. Ve svrchu řečené kostnici dějin a v kostnici země. Není to myšlenka zrovna příjemná, ale není-li již možnosti jiné, pak tomuto člověku (jenž je ostatně praktický) nezbývá, než aby se tedy, kdyžť nemá jiného působiště, v této kostnici co nejlépe zařídil. Stává se pak ovšem, že tento člověk za nejlepší zařízení považuje fabriku. Tak ho aspoň k tomu nabádá jeho bystrý lidský důmysl i průmysl.

Přihodilo se mi v těchto dnech čísti v novinách popis svátečního cestovatele do Arrasu, kde se tolik bojovalo ve světové válce. Povídají tam, že jen na malém místě u Notre Dame de Lorette padlo 200 000 lidí z francouzské strany, tedy dosti velké procento z těch mnoha milionů vůbec, které vydláždily historii těchto několika posledních let svými kostmi. – A nuže, současně událo se mi čísti v novinách zprávu, že kdesi na území, kde byla fronta italská, padli na spoustu pytlů naplněných vykopanými kostmi pohřbených vojnů, pěkných pytlů s kostmi sice vojanskými, avšak přece jen lidskými, pytlů s kostmi určenými k průmyslovému zpracování. Jelikož lidskému průmyslu nepodařilo se dosud pokročit tak daleko, aby z vojanských kostí průmyslově vyráběl zase vojáky, myslí se, že tu byly nachystány za účelem zpracování těchto kostí na umělé hnojivo. Zpráva zní snad neuvěřitelně, ale je koneckonců obchodnímu talentu člověka dosti podobná. Někde je země prošípována železem nebo uhlím, jinde válečnými kostmi; a i ten, kdo klopýtne o lidskou kost, klopýtnul o zlato, umí-li z kostí dělati umělou mrvu a pravé zlato.

Vizte Ezech. XXXVII o těla vzkříšení: „Stala se nade mnou ruka Hospodinova a vyvedla mne v Duchu Hospodinovu a spustila mne uprostřed pole, jež bylo plné kostí. A obvedla mne dokola kolem nich: bylo pak jich velmi mnoho navrchu pole a byly suché nesmírně. I řekl ke mně: Synu člověčí, myslíš, že by ožily kosti tyto? I řekl jsem: Pane Bože, ty víš. I řekl ke mně: Prorokuj o kostech těchto a řekneš jim: Kostí suché, slyšte slovo

Hospodinovo: Toto praví Pán Bůh kostem těmto: Aj, já vpustím v vás ducha a živý budete. A dám na vás žíly a učiním, že vzroste na vás maso, a obtáhnu vás koží a dám vám ducha a živý budete a zvíte, že já jsem Hospodin. I prorokoval jsem, jakž mi byl přikázal. Stal se pak zvuk, když jsem prorokoval, a aj, pohnutí: a přistoupily kosti k kostem a každá k spojení svému. A viděl jsem, a aj, žíly a maso na nich vzešlo a natažena byla kůže na ně a ducha neměly. I řekl ke mně: Prorokuj k duchu, prorokuj, synu člověčí, a řekneš duchu: Toto praví Pán Bůh: Ode čtyř větrů přijd', duchu, a věj na tyto zbité, ať oživnou. I prorokoval jsem, jakž mi byl přikázal: i vešel do nich duch a stáli na nohou svých, zástup nesmírně veliký...“

Nuže, až tyto kosti božích zbitých budou vstávati ze země, aby se oděly masem, nebudou tito vzkříšení zástupové pokračovati v boji, v němž stihla je smrt, ani nevrátí se domů pracovati a tvořiti mír, ani nepostaví se k poslednímu soudu v údolí Josafátu, pro něž by tu, pro tolik zbitých, ostatně ani nebylo dosti místa. Nebude jim toho přáno, aniž bude přáno prorokovi říci ze svého proroctví více, než co třeba, aby kosti takto bez značnějších finančních nákladů vystoupily ze země. Lidský důmysl i průmysl zastaví ruku prorokovu i jeho ústa dříve, než by mohlo na těch kostech vzejíti maso a vstoupiti do nich duch. Budou dány do pytlů a zpracovány na mrvu.

Neboť zbitý dal sice své tělo a krev, ale kosti, jeho kosti, ty zbývá ještě vytěžít.

Lidové noviny 24. 8. 1921 (Ledacos)

Budiž obchod!

Noviny jsou velmi dobré k tomu, aby člověku někdy oznámily a připomenuly věci, na které by jakživ nepomyslel. Zrovna teď bylo nám přáno dočísti se takové překvapující novinky, na níž nás nakonec nejvíce překvapí to, že jsme si něco takového už dávno nepomysleli a neučinili dohad, který vlastně velice ležel nasnadě. Opomenutí je však omluvitelné, neboť spíše a častěji se dovídáme o zvýšené činnosti Vesuvu, častěji nám noviny zvěstují

zrození dvojčat nebo čtyřicetiprstého dítěte neb nám připomenou dno mořské a obyvatelstvo Martu než americké obchodníky.

Na Vesuvu je prý pozorovati, že z kráteru vystupuje dneska zase více kouře, a v kteréši zoologické zahradě je prý pohromadě v jedné kleci dikobraz s veverkou a dobře se snášejí; co však dělají američtí obchodníci? Přiznávám se, že jsem myslel na všelijaké věci, ale na americké obchodníky jsem si nevzpomněl, pokud mi je noviny nepřipomenuly zprávou, která mne tehdy v první chvíli překvapila.

Zpráva povídá toto: „*Americký syndikát pro habsburské statky*. V těchto dnech uzavřel bývalý arcivévoda Bedřich a jeho syn Albrecht smlouvu s americkým syndikátem, který se ustavil za účelem uplatnění nároků těchto členů habsburského rodu na statky a majetky zabrané od států, které vznikly na půdě bývalé monarchie. Americký syndikát utvořil se právě za tím účelem, aby podnikl právní krok před soudními instancemi nových států k uplatnění soukromého majetkového práva obou bývalých arcivévodů. Spory budou vedeny se státem československým, polským, jihoslovanským a italským. Konsorcium je složeno z bohatých finančníků a průmyslníků.“

Ejhle, možno udělati obchod, i utvořil se syndikát. A proč ne? Před lety jsme se dočetli, že se utvořilo v Americe konsorcium složené z bohatých finančníků a průmyslníků, které financovalo bývalého portugalského Manuela a jeho monarchistické převraty. A pravděpodobně kdyby dnes Bedřich a Albrecht byli ještě v držení všech svých statků, utvořil by se možná americký syndikát, který by své kapitály investoval za tím účelem, aby ty statky těm arciknížatům vzal. Přirozeně, neboť kde je obrat, tam je možný i výdělek. A není vrcholem pohotové prozíravosti vyčíhávati jen, kde se co slibného šustne a vykyne, nýbrž o toto šustnutí a vykynutí také drobet se přičiníti? Což není pohotovost konsorcií začasto velkolepá? Je a musí být, neboť vyskytují se začasté velkolepé příležitosti, a vyskytly se již přemnohé, které, žel, ze stanoviska obchodnického nebyly náležitě využity. Tak na příklad ono starověké stěhování národů, které by dnes bylo možno za účasti pořádného konsorcia docela jinak organizovati. Národové by se jistě stěhovali komfortněji a konsorcium by i přes blahodárné výhody poskytnuté účastníkům velikého stěhování vydělalo slušné peníze.

Nebo kdyby Amerika mohla býti objevena hned za finanční účasti silného moderního amerického konsorcia, jistě by v tom případě byla mnohem dříve a mnohem silněji objevena.

Od silných finančních konsorcií se ničemu nedivím, divím se však, že se tyto syndikáty nechopily některých věcí, jichž bylo by možno se chopiti.

Tak je např. z finančního stanoviska vůbec chybou, že vlastně nelze sanovati historii; kolik tu přece bylo padlých království, zkrachovaných monarchů a ztracených mocí, jež by bylo možno sanovati společnostmi se silným akciovým kapitálem? Kolik jen tučných příležitostí prošlo a zůstalo ležeti ladem v minulosti! I nezbývá tedy než obrátiti všechnu pohotovost k přítomnosti a budoucnosti, neboť je možno vydělati na rubu i na líci, na každém obratu, je možno sázeti na každý výsledek, těžiti ze živého i shnilého, z věci podařené i zhroutené, z dobrých i špatných stavů. Potud nebude historie řádně organizována, pokud nebude dirigována konsorcií, pokud nebude vedena jako podnik. Konsorcia budou dosazovati krále, papeže a knížata a vytvářeti historické situace a jich racionelní rozuzlení; i náboženská hnutí nerozvinou se tak na divoko, jak tomu bývalo dříve, nýbrž budou organizována konsorcií, neboť nové náboženství vyvolává ve své potřebě chrámů poptávku po pozemcích a slibný stavební ruch, nehledě k velké potřebě modliteb, obrázků, tiskovin, přihlášek a legitimací a předmětů kultů; financování a organizování většího náboženského hnutí by jistě nebylo špatnou spekulací. Přidržte se ve svých spekulacích vůbec dobrých amerických konsorcií a vyděláte i na osudech lidstva, a potažmo i na osudu vlastním.

A až všechny tyto záležitosti lidstva budou sanovány, financovány a organizovány konsorcií, vytvoří se pak jednou americké konsorcium ze všech nejsilnější, konsorcium složené z bohatých finančníků a průmyslníků se spekulací novou, nejposlednější a velkolepou; syndikát, který se ustaví za tím účelem, aby sanoval všechny chudé. Spekulace vydaří se skvěle, sanace bude provedena. A konsorcium vydělá na tomhle velikém obchodě pěkné peníze.

Lidové noviny 18. 9. 1921 (Ledacos)

Hle, muž –

V kuchyni se žehlilo. Byl jsem malý chlapec a rád jsem v kuchyni přikukoval, ale když se žehlilo, bylo tam velmi horko, káva z trouby byla nedobrá a připálená, nahoře s ošklivým svraskalým škraloupem. Neměl jsem to rád, protože vždy v takový den mne bolela jaksi hlava anebo se mi to aspoň zdálo, že mne bolí. A na žehlení ostatně nebylo nic tak zajímavého, jako když třeba kuchali a špikovali zajíce, jehož pěkně odříznuté nožky, určené k natírání botek, se mi tolik líbily a vyluzovaly ve mně pozdní lítost nad mrtvým ušákem. A pak Marie nebo Anna, zardělé zárem cihličky, při žehlení zpívaly hlasem tuze silným, ostrým a táhlým, který mi nikdy nečinil potěšení. Marie zkrápí zkruchlou tatínkovu košili, zarachotí čile závěrkou žehličky a vykonává pohyby obezřetné a obřadné, zvláštní ženskou šikovnost, která upoutá chlapce na chvílku, aby ho pak nervózně omrzela. Při jejím zpěvu nelze nic dělati; nemožno sníti ani čísti ani netěší honiti po okně mouchu. Teď zpívá ta holka o děvčátku, jež „darovalo mně prstýnek“, a pak přijde nekonečný nářek k havířům, aby hluboko fáráli a vykopali její zelený věnec, výzva, jež se mi zdála hodně žensky pošetilá. Myslil jsem si ve své mužské pyše, že havíři by to také považovali za něco pod svou důstojnost fárati za mizerným věnečkem, když přece ženské nic jiného raději nedělají, než trhají květiny na kytky a věnce, velmi se naparujíce tímto jemnocitem a považujíce tyto ubohé cetky za něco pro sebe mnohem přiměřenějšího a důležitějšího než pořádnou šavli nebo lokomotivu. Co takto přemítám, docházejí vzhledem ke všemu ženskému pohlaví k závěrům převelmi opovrhlivým, začíná Marie hlasem nejhlubším, jakého její ženská bytost je schopna:

*Hle, muž zde leží v rakvi tmělé,
jenž vlast nad všecko miloval,*

a zase baladicky nízko:

*leč srdce prý měl zkamenělé
a nikdy, nikdy neplakal.*

A teď s epickou šíří:

*Když požár zbltl statek jeho
a jmění vše mu rozkotal,
tu lkali lidé kolem něho,
leč muž ten přece neplakal.*

Zpěv o muži, jenž nikdy neplakal, mne počíná velice zajímati, neboť v těch dobách jsem se domníval, že mám mnoho příčin plakat; dovedl jsem si vysloužit častý výprask a uměl jsem brečeti předem, abych obměkčil katanská srdce rodičů hledajících rákosku. A hle, zde muž, jenž nikdy, nikdy neplakal. Neplakal, jak píseň dále hlaholila, ani když drahou choť do hrobu sklonil a po ní syna pochoval, ani když byl zrazen nejvěrnějším přítelem, ani když spoután byl a vržen v mučírnu, kde hrůzou sami kati zbledli, a když mu co kmetu pouta sňali, tu nikdy muž ten neplakal, ač každý šel kolem něho, jak ujišťoval vznosně ponurý refrén.

Hle, muž, který nikdy neplakal; nade vše mne zajímalo, zda může přijít ještě nějaké stupňování bolesti a hrůz, kdy by ten podivuhodný muž přece jen nucen byl zaplakat. A skutečně, píseň nenechala mne dlouho v napětí:

*Když ale národ uzřel v mdlobě,
an na řeč, vlast svou metá kal,
a v duševní že dlí porobě,
tuť ponejprve zaplakal.*

*Však sotva muži slze vřelé
vynutil z vyschlých očí žal,
tu puklo srdce zkamenělé
a muž ten navždy doplakal.*

Měl jsem se co držeti, abych nezaplakal nad chmurnou tragikou tohoto podivuhodného muže se srdcem zkamenělým, jež puklo žalem nad porobou vlasti. Kdy byl, kdo byl ten muž? „Kdo byl ten muž, jenž nikdy

neplakal?“ ptám se Marie a ta velmi vážně, sama dojata temnou písni, odpovídá:

„To byl Karel Havlíček Borovský.“

Neptal jsem se dále, kdo to byl a co učinil ten Karel Havlíček Borovský. Pro mne i pro Marii bylo tehdy vše o něm řečeno v té písni. Byl to prostě hrdina a nyní jsem si nade vše přál, abych byl také mužem se srdcem zkamenělým, mužem velikým, trpkých a bledých rysů, jenž bez pláče vzdoruje nejhorším neštěstím a pláče teprve nad porobou vlasti, muž mytický, opěvovaný dojatými ženami v baladě teskné a zpívané hlasem hlubokým, ponurým, který srdce svírá a rozechvívá. Ano, stanu se také mužem se srdcem zkamenělým; umře mně tatínek a maminka a já nebudu plakat, a umře i Helenka a Karel a budu docela opuštěný, všichni budou kolem mne lkáti a litovati mne, a já přece nezapláču, a pak shoří i náš dům, všichni kolem budou lkáti a já, bledý a trpký, avšak bez slz, vydám se na pouť vyhnance a tu budu jat četníky s okresním hejtmanem v čele a veden, nepohnut a hrdý, za nářku všech do žaláře, kde stanu se kmetem, a přece nezapláču. „A proč nepláčeš, Pepíčku?“ bude se mne ptáti paní lékárníková, až mi všichni umřou. „Vždyť už nemáš tatínka ani maminku, a ty nepláčeš?“ Nic neodpovím a budu velce a bledě mlčeti. A Ludva Rejsků i Ruda Vlčků budou se na mne dívati s úctou a s podivem. Nebudou si troufati ke mně se přiblížiti a hořce budou si vyčítat, že mne podcenili domnívajíce se, že jsem jen takový uličník jako oni, nic vyššího ve mně netušíce. A jak se budou diviti páni učitelé, páni učitelé, kteří mne nepoznali a křivdili mi nevědouce, co se ve mně skrývá! Ale já budu mlčet, neřeknu, co se ve mně skrývá, však to pak každý pozná, když budu tak bledý a chmurný a nebudu vůbec plakat, však se pak dočkají!

Zapláču teprve, až uvidím vlast v porobě, a pak mi pukne srdce, umíňuji si, aby také o mně zpívali píseň jako o Karlu Havlíčkovi Borovském.

Běda, již druhý den, neuvědomuje si ani, že ničím svou velikost a ztrácím nárok na píseň, nedovedl jsem tento mocný záměr dodržeti.

Lidové noviny 21. 10. 1921

Radost bez radosti

„Již nadešel ten slavný den“ – ne, jinak:

„Hle, vážný den se otevírá“ – také ne; jinak:

„V tento významuplný den“ – to také ne. Tedy:

Máme 28. říjen, národní svátek. A pomni, abys den sváteční světil, ovšem umíme-li světit svátečních dnů. Ale zdá se, že toho vlastně ani nedovedeme, není-li to zrovna posvícení, Silvestr nebo masopustní úterý.

Náš 28. říjen, národní svátek, je vlastně neveselý a nejasný den. Kdo zažil 14. červenec, národní svátek Francouzské republiky, ve Francii, řekl by si, když by uviděl, jak my slavíme výročí revoluce a vzniku naší republiky, že se nacházíme právě ve stavu nějakého velikého utrpení a hořkého úkoru. Náš 28. říjen vyhlíží, jako bychom se radovali „s bolestí v oku a se zaťatými pěstmi“.

Viděl jsem 14. červenec v Marseilli a byla to skutečná národní slavnost. Nebylo velikého lesku a parády, ale město šumělo svěžím a pěnivým ruchem, který se od nakartáčovaných vojáků s vojenskými muzikami melodicky rozléval i do osamělých koutů, kde ještě včera bylo opuštěné liduprázdné náměstíčko nebo pustá mezera v nové ulici. Byla to vsutku lidová slavnost, neboť bylo tu vidět děti cupající po boku rodičů, děti s balonky, panenkami a vřetivými kohoutky, děti pošubující utahaného tatínka za šos a maminku za sukni, ale spokojené děti. Měly tu loutkové divadélko, kolotoče i střelnici a všechny ostatní atrakce, z nichž se skládá nebe dětských radovánek. I ti ostatní, kdož nebyli dětmi, zdáli se spokojeni jako ti nezvedenci. V ulicích a mezi lidmi vanula jasná pohoda, vládnul den radosti.

„Ale to je hotová pouť, a ne důstojná národní slavnost, odpovídající velikému významu vážného dne,“ namítá pan občan.

Ano, v tom to zrovna vězí, že právě ten význam vážného dne má u nás tak málo jarý a slavnostní ráz, že se ani děti nemají na co těšiti. Náměstí, jízdní dráha i nezastavěné mezery v nových ulicích jsou našpikovány tribunami, před nimiž se kupí dav „s bolestí v oku a se zaťatými pěstmi“, neboť na tribunu vyleze kdekdo, jenž považuje dnes za svou povinnost hřímati rovněž se zaťatými pěstmi a s bolestí v oku. Hřímá tedy o křížové cestě

národa, frázovitě nazvedá oponu národního divadla hrůzy s Vídní, Bílou horou, pádem Přemysla Otakara, otroctvím a Římem. Než tyto strasti a bědy, líčené barvami nejchmurnějšími, jsou již vyčerpány, zanechávající v posluchačstvu dojem nejponuřejší, ale ještě není vyčerpána ta naše typická „bolest v oku a zaťatá pěst“, i dochází přes odvěké nepřátele na aktuální škarednosti politické. Tu tedy shledají ovšem všichni, že jsme tak obklopeni hanebným zlem a nejhnusnější černobou, že nezbývá než s pocity největší možné mrzutosti volati „Hanba!“. Vše se tu dovolává našeho smutku a zloby a bázně, vše volá nás do střehu a zbraně, k vzájemné nedůvěře a obecnému podezírání. Jako je kočku drbat pod bradou, aby zaručeně natáhla krk, tak při národních svátcích považuje kdejaký vztekklý brepta za dobré přivést oslavující národ svým hřímáním do onoho rozpoložení, kdy ukáže tu „bolest v oku a zaťatou pěst“.

A tak oslavujeme založení republiky tím, že se rozvzteklujeme, místo co bychom se těšili z jednoho vzácného dne volnosti a svobody, z toho, co máme s láskou a radostí pěstovati a udržovati.

Jsmeli již tak těžkopádní, že nelze se nám k oslavě založení republiky rozkývati jinak než proslovy z tribuny, nechť jsou to tedy aspoň řečníci radostnější než ti, kteří rozohňují rozhořčením a trpkostí a otravují nás bázní a vztekem. Nechť se radujeme, jako se radují lidé jinde.

Rozmilý francouzský malíř z lidu Henri Rousseau namaloval kdysi oslavu Francouzské republiky. Dal do obrázku především hodně praporečků a lampiónů, aby to vyhlíželo pestrě a vesele. Vprostřed je pěkný košatý strom a pod ním stojí Republika. A kolem tancuje a zpívá lid, mužové i ženy, strýci i tetky držící se svorně za ruce, všichni veselí a dobří republikáni, kteří se radují z košatého stromu a ze své hezké Republiky. A k tomu náleží text, písnička, která slovy prostoduchými a opravdu domáckými říká něco, co znamená spolehnutí, živou náklonnost, cit až dětinný a rodinný:

*„Auprès de ma blonde,
qu'il fait bon, fait bon, fait bon.“*

Lidové noviny 28. 10. 1921 (Ledacos)

O různosti lidské

Pánbůh prozíravě rozdělil lidstvo na stavy a třídy, aby byly rozdíly a aby si lidé navzájem přes tyto rozdíly pomáhali.

Každý stav má vedle svých ušlechtilých předností také své riziko. Kovář se umouní, jezdec může spadnout z koně, mlékařovi se utrhne ruka, až přeleje vody, řezník zabije scíprou krávu, kuchaře se to připálí, duchovní umrtví úplně své tělo, pan poslanec vypadne z automobilu atd. atd. až do nekonečna, neboť stavů je mnoho a riziku nikdy konec.

Tuhle jsem přečetl všechny čtyři svazky Tisíce a jedné noci a bylo na podiv, jak často tu vystupuje v nejrůznějších dobrodružstvích stav kupecký. Vylíčeny tu nejen všechny výhody kupeckého stavu (jako je veliká zámožnost kupců a obzvláštní krása kupeckých synů, kteří se žení s vílami i s princeznami), nýbrž i nevýhody tohoto znamenitého stavu, jako třeba jsou časté bouře na moři, při nichž ztroskotá všechen náklad drahých látek plavených na trh nebo zase drahocenných kamenů, které si kupec odměnou za své zpeněžené drahé látky odváží v blahém uspokojení domů; nebo také je začasto kupec obrán loupežníky tak do hola, že už nemá co prodávat. To tedy jsou rizika stavu obchodnického, který ovšem, jak již nahoře bylo poukázáno, má své stránky potěšlivé a své přednosti, jimiž kupec bývá za svá nebezpečí a strasti náležitě odměněn.

Ale v Tisíci a jedné noci ovšem nestojí tohle, že za sedm neděl vyskytlo se jenom u nás 10 721 případů lichvy. Ale je tomu skutečně tak a z uvedeného vysokého počtu případů je zřejmo, že lichva je náramným rizikem stavu kupeckého a že kupci je asi velmi těžko od tohoto nebezpečí se ochrániti. O stavu havířském se tvrdívá, že je to povolání velmi nebezpečné, ale četli jste kdy, že by za pouhých sedm neděl stala se nehoda 10 721 havíři? Z toho je tedy viděti, že obchodnictví je povolání obětavé a že kdo se k tomu dá, musí býti myslí statečné a ducha pevného, který neochvějně kráčí za svým cílem, nelekaje se úrazů a překážek.

Jak zdatný je tento stav, o tom svědčí i ta skutečnost, že i přes všechna takováto nebezpečí kupec svého povolání neopouští, zůstává mu věren a neochvějně k němu se vrací, byť i byl někdy nepřízní osudu s neblahými

okolnostmi donucen na čas své činnosti zanechati. Historie zaznamenává jen jediný ověřený případ dezerce, kdy zrádce, opovrhnuv stavem kupeckým, věnoval se povolání naprosto onačejšímu a tak nepraktickému, že byl od celého okolí považován za blázna.

Byl to sv. František z Assisi. Hle, co o něm praví kronikář sv. Bonaventura: „...když nějakou znalost písma si byl osvojil, na zříštné řemeslo kupecké oddán, (...) po nevázanosti těla nesešel ani mezi hrabivými kupci (...) nedoufal v peníze a poklady. Bylať v srdce mladého Františka božsky vštípena jakási štědrá útrpnost k chudým.“ – Není divu, že tento nedokonalý kupec brzo došel tak daleko, že spáchal malverzací s otcovým zbožím, a to ve městě Folignu, kde prodal otcova sukna i s koněm, na němž je odvezl, a zpronevěřené peníze pak promrhal, nabídnuv je knězi chatrného kostela k opravě chrámu. Otec ovšem „nejdříve slovy, potom důtkami ho tepal a nakonec v okovy vbil“. Pohříchu nadarmo; hoch už k žádnému řemeslu nebyl a nakonec se stal svatým, což mu nevyneslo ani na slušné šaty. Chodil až do konce života polonahý, začasto neměl do čeho kousnouti, byl postižen mnoha neduhy a zdá se, že nepožíval valné úcty, neboť se mu lidé posmívali, a nakonec umřel na slámě. To měl z toho, že opovrhnul stavem kupeckým a dal se na svatost.

Lidové noviny 23. 11. 1921 (Ledacos)

My, naše, u nás

Ovšem, říkali jsme tato slovíčka i před válkou, ale v samostatné republice to má přece jen docela jinou chuť než kdysi v porobě. Nyní je to *my, naše, u nás* docela jiné, živější, plnější, skutečnější než dříve. Ani už tomu nedovedeme nějak rozumět, když se s tím někde shledáme, kde není pod tím ta skutečnost, na jakou jsme rádi a hrdě uvykli nyní. – Dostala se mi do rukou populární knížka geograficky-lidovědná z dob málo let před válkou (1906). Jak je to divné dočísti se dnes takovýchto vět: „v naší monarchii hojností výborného vína oplývají především Uhry“, „u nás vyskytuje se kamzík hlavně ve Štyrsku“, „u nás alpští horalé zabývají se ponejvíce mlékařením“, „v naší říši zhotovují se klobouky hlavně ve Vídni“ atd. atd. Nebyla to žádná loajální knížka, ačkoliv tehdy nepochybně našli se popularizující autoři, kteří námi, naším a u nás myslili vlast a o monarchii a říši říkali monarchie a Rakousko-Uhersko, a nikoliv naše a u nás. – A nyní, chvála bohu, nemáme u nás štyrských kamzíků ani alpských horalů ani slaných vídeňských okurek a pomníku Tegetthoffova ani ledasjakých mnohých jiných a jiných věcí, které byly takto dříve v naší říši a u nás. A oč jsme bohatší, že tohle my, naše a u nás se zúžilo na samostatný stát, v němž jsme opravdu my, který je vskutku náš a kde jsme jediné u nás.

Lidové noviny 7. 3. 1922

Muž našich časů

Je to už tak v povaze i v osudu veškerého člověčenstva, že lidé v každoukoliv hodinu denní i noční umírají. Přesto nemůžeme však smrt považovati za pouhou zvyklost; takové to už jednou je, že odchod ze světa je železnou nutností, proti které nic nezmůžeme. Nebylo by tedy na smrti nic tak neobvyčejného a zvláštního, neobvyčejné, zvláštní a překvapující však je, když: 1. umře dříve naprosto zdravý člověk, 2. když náhle umře někdo, kdo po mnoho let těžce stonal, a 3. když umře významný člověk.

Ano, úmrtí významného člověka je událostí bolestnou a ztrátou velikou, významní lidé toho však nedbají a umírají. Tak nám umřel Molière, jehož oslavujeme, umřel Julius Caesar, umřel Bedřich Smetana, kterého budeme brzo oslavovati, a naposledy umřel i polární badatel Shackleton a papež Benedikt.

A umřel jest i veliký a významný člověk, vzorný muž našich časů, jehož ztráty jest nám v následujících řádcích želeť. O jeho odchodu z tohoto světa dozvěděli jsme se z krajinského listu, kde s žalem v srdci, avšak jasně a monumentálně, jakoby do věčného bronzu či mramoru vyryto, je vypověděno následující:

„*Náš Žalov.* Opět ztrácíme jednoho z nejlepších soudruhů, a sice X. Y. Soudruh X. Y. byl bezvěrcem, členem odborové organizace a členem politické organizace v Křovinách.“

Hrud se svírá nad ztrátou jednoho z nejlepších lidí, člověka znamenitého, muže řádného. Bylť členem odborové i politické organizace. Čím byl, co dělal, čím se vyznamenal a vynikal? Byl bezvěrcem.

Jiný zanechal po sobě velkou památku, že třeba vydeputoval lokálku z Meznic do Pařezova, a umřel a ztratili jsme ho. A ztratili jsme toho a onoho, jenž založil v Tišinách ochotnický spolek, a onoho, z jehož podnětu pořízena obecní váha. Ale tento muž byl svým významem bezvěrcem.

Myslím, že toto jeho poslání dovedou oceniti i právě ti všichni, kdož bezvěrci nejsou, neumějíce jimi býti. Jako v nejtěžších dobách války neuměli mnozí býti pesimisty, ačkoliv svůj optimismus v nejhorších dnech ne-

mohli stavěti opravdu již na ničem jiném než na svém optimismu, tak nebezvěrec věří, poněvadž věří aspoň ve svou schopnost víry. Čím horší jsou na světě všechny věci, čím horší jsou lidé, čím špatnější život a čím k tomu netečnější všechna božská nekonečnost, tím spíše je možno doufat i věřit. Jestliže je někdo na tom ze všeho a nejpomyslněji nejhuře, že mu již nezbyvá nic a zachraňuje z této bědy, jak se říká, už jen „holý život“, nuže, tento holý život je právě vtělenou vírou v život, neboť jinak by nebylo věru třeba holý život si zachraňovati.

Zkrátka, nejde to jinak. A tak i občan X. Y. z Křovin nebyl úplným bezvěrcem. Jeho bezvěrecký nimbus pod našimi dohady poněkud se kalí a pohasíná. Jsa bezvěrcem, nevěřil tedy pravděpodobně v žádného boha, nevěřil v církve a v pátery; snad nevěřil ani své milence, kdyžť se mu zapřísahala, že ho bude milovati do skonání, ani svým dětem, když mu říkaly „tatínku“. Přece však odmítnuv hrdě všechny božský klam, v něco věřil: věřil ve svou odborovou a politickou organizaci. Je to jediná víra, jež bezvěrci je dovolena, neboť ve všechny ostatní jest mu nevěřiti.

Nemnoho vykonaly na dráze lidstva děti Adama a Evy, zůstavše věřícími. Větší vývoj vykonala však ona část lidstva, jež vznikla z opic. Dlouhé evoluce bylo třeba, aby se opice staly věřícími, a dlouhého vývoje opět, aby se zase staly nevěřícími. A tak dnes, až do dalšího, nejvrcholnějším typem mezi námi je bezvěrec, byť by to nebyl ani bezvěrec absolutní, nýbrž ještě člen odborové a politické organizace.

Lidové noviny 8. 3. 1922

Divadlo překvapení

Nejnovější futuristický leták pana Marinettiho bojuje o divadlo překvapení, neboť dosavadní divadlo je dlouhé, nudné, pravděpodobné stůj co stůj, příliš logické. Je mu tedy třeba reformy, i žádá pan Marinetti po divadle: 1. aby příjemně omráčilo cit publika, 2. aby vyvozovalo sled zábavných idejí, 3. aby v publiku vyprovokovalo slova i pohyby docela nepředvídané,

1a to tím způsobem, že každé překvapení na scéně má vyvolati jiná překvapení v parteru, v lóžích i mimo divadlo.

Toť svatá pravda, v tom nutno s panem Marinettim souhlasiti, že divadlo nás už tuze málo překvapuje, a když, tak je to spíše z vyššího dopuštění, že třeba následkem větviček zhasne veškerá elektrika. Není ani zvláštním překvapením, spadne-li při otevřené scéně panu Vošalíkovi plnovous, panu Hašlerovi paruka, sjede-li při Edvardovi II. statista po zadku s příliš strmého praktikáblu s rachotem dolů nebo když se panu Deylovi pohne plechová škorňe kolmým úhlem vzhůru a on se při vážné historické scéně marně snaží druhou nožkou ji přislápnouti, ba není ani překvapením, když se pan Vydra velkolepě přerékně. Pokud tato překvapení sice příjemně omračují cit publika, ale nevyvolávají v parteru, v lóžích i mimo divadlo další překvapení, vyznívají nahlucho a prokazují se jakožto nedostatečná. A nelíbí-li se hra a publikum kašle, křičí, píská a dupe, ani toto nejsou pravá vyprovokovaná slova a pohyby nepředvídané. Vyvozuje to sice sled zábavných myšlenek a příjemně omračuje cit publika, když herci na jevišti zplihne a povážlivě při řeči se klátí jedna strana kníru, takže obecenstvo může s opravdovým zájmem sledovati hru dychtíc po okamžiku, kdy spadne knír celý, ale přese vše je to přece jen účast příliš trpná a neproduktivní. Jevišť má nám přinésti něco tak důkladného, aby i publiku bylo možno důkladně se účastniti a vykonati nějaké řádné překvapení. Hle, nejen divadelní sousedé, nýbrž i herci byli by překvapeni, kdyby na příklad někdo v parteru se jal mýti si v přineseném umyvadle nohy, kdyby dáma v lóži náhle porodila a pána z prvního balkonu ranila mrtvice a z „kurníka“ házeli lasem, a to vše jen za tím nezištným účelem, aby byl příjemně omráčen náš cit a vyloučen v nás sled zábavných myšlenek.

Pokud se týká divadla, není k tomu třeba ani tak obzvláštních prostředků. Pan Marinetti k tomu podává recept a ten je dosti jednoduchý. Tak třeba metr před rampou usedne šest automobilistů (pět herců a herečka) a napodobují skoky, klátí se a houpají, jako kdyby jeli v rychlém automobilu, co napřed šofér dělá hubou hluk motoru. Tato scéna, jak vypravuje Marinetti, účinkovala na publikum v Lucce způsobem tak povzbudivým, že jeden z diváků jal se choditi po galerii mezi překvapenými

diváky po rukou. Napadlo u nás někoho choditi po rukou, když se hrál třeba Fischerův Orloj světa? Nenapadlo a já se pamatuji, že jsme tehdy odcházeli jaksi málo pobaveni. Hle, v Turíně nějaký divák se při téže hře s automobilisty přestrojil za Cavoura a měl velikou rozpravu s divákem jiným, přestrojeným za Mazziniho, jenž prý mu odpovídal velmi duchaplně. Proč nikdo u nás se nepřestrojí za nějakého vynikajícího státníka (třeba za Šmerala) a nekoná při Scheinpflugově Gejzíru duchaplnou rozpravu s nějakým přestrojeným Karlem Havlíčkem Borovským? Zda by to nedojalo pana prof. Vodáka tak, že by se pro milé překvapení publika jal po prvním balkoně procházeti po rukou?

Než nechme ještě mluvit pana Marinettiho, který ví nejlépe, jak se to dělá. Složil ještě s nějakým panem Calderonem kousek, který se jmenuje Toaletní hudba. Celý ten kus je takto: pedály kolmého piana jsou obuty v krásné dámské zlaté střevíčky. Herečka, která představuje pianovou pokojskou, oprašuje pérovým oprašovátkem klaviaturu a hraje na klavíru tímto způsobem kousek. Druhá pianová pokojská čistí kartáčkem klávesy, čímž rovněž přispívá k hudbě, co červeně oblečený hotelový pikolík čistí střevíčky piana.

Tato scéna měla opravdu svůj účinek. Jakýsi pán z parteru se obrátil na Marinettiho, který byl přítomen v lóži, a křičel v milém překvapení: „Ne, vy nejste blázen! Ale z nás učiníte blázny!“ Nato se dal náhle nějaký pobavený občan z kurníku do náramného pískání a okamžitě nato jal se stejně mocně tleskat. Tu pán z parteru zvolal: „Hle, první případ šílenství!“ a v úděsu úprkem uháněl z divadla.

Šťastný úděl diváka zešíletí zábavou!

Lidové noviny 14. 3. 1922 (Ledacos)

Akáty

Někdy člověk vnímá dost křivými oklikami, zvlášť když není na požitek připraven. Když jsem dnes v předvečer vyšel z domu, ucítil jsem náhle silný

zápach karbolu, tak důvěrně známý z nemocnic a z mých klukovských let, kdy jsem se často někde narazil a nosil pak hrdě na odiv své obvazky. Je to věru divné z čista jasna ucítit na ulici karbol, a skutečně, když jsem se rozhlédl po ulici, šel na protějším chodníku muž s ovázanou hlavou. V té chvíli, kdy jsem se chystal dohadovati, co asi se tomu člověku, který tak na dálku čpí karbolem, stalo, v té chvíli však jsem náhle rozpoznal, že to není karbol, ale ostrá vůně, a že je to vůně akátů, které jsou teď v plném květu. Opravdu byla to vůně bílých akátových hroznů, kterými jsou stromy na nábřeží bohatě posety. Rozkvetly, zdá se, skoro trochu brzo ty letní květy, které mají býti ze všech nejpozdější. Letos bylo ale dlouho zima a jaro bylo neobyčejně krátké; přišla vedra a již jsme byli vlastně v nejplnějším létě, ani jsme jara neužili. V horkých dnech rázem odkvetly ovocné stromy a téměř současně s nimi rozkvetly již kaštiny a teď, kdy ještě ani skoro nejsou kaštiny v odkvětu, už tu jsou kvetoucí akáty. Bylo to letos příliš rychlé jaro, příliš krátké, které v těch vedrech téměř uhořelo. – Kvetoucí akáty jsou hezké a lidé se domnívají, že je to krásný pražský strom, strom trochu starobylé nálady, který prý nejkrásněji sluší starým pražským zákoutím. Ale není to pravda; akát je drobnolistý a suchý strom, který Praze nijak tak zvláště nesluší, jak se domnívá naše biedermeierská sentimentalita. Naše- mu podnebí, atmosféře, Praze mnohem lépe sluší jadrné stromy velkolisté, lípy, javory, jasanů i topoly, stromy bez kudrlinek a kadeří, velké, vážné linie a mocného melodického vznosu.

Lidové noviny 2. 6. 1922

Ještě a ještě jabkenická myslivna

Jabkenická myslivna je významna tím, že Bedřich Smetana v ní prožil poslední léta svého života a stvořil veliké dílo a dále že se nyní stala předmětem časopiseckých alarmů, příspěvů, článků a projevů. Vyvolala je 3. července novinářská zpráva „Jabkenická myslivna zničena“, kde mluveno o vandalském zboření myslivny, kde každý kámen žije vzpomínkou na

Smetanu. Na to odpovídá thurn-taxiské ústřední ředitelství, že jde jen o přístavbu dvou bytů a kanceláře lesního úřadu a že majitel p. Alex. Thurn- -Taxis byl vždy, již za pobytu Smetanova v Jabkenicích, nadšeným a přátelským obdivovatelem Mistrovým, který mu i věnoval svou skladbu Z domoviny. Ona část budovy, kde Smetana bydlil, zůstane nedotčena, rovněž i zahrada, a Smetanův pokoj může pak býti zachován jako pietní památka. Na to se namítá, že přístavbou se původní útulný ráz myslivny úplně ruší a že byty pro úředníky a kancelář mohly býti umístěny na některém jiném místě Thurn-Taxisova panství, a že tu tedy jde o docela nekulturní zničení drahocenné smetanovské památky.

V téže době dostal prof. Kysela vynadáno za svou „přemodernělou“, a tedy nepietní výpravu Smetanova Tajemství, a uveřejněn dopis nějaké pí J. H., která s tímto vynadáním tak nadšeně souhlasí, že až i volá, aby Sbor pro postavení pomníku B. Smetanovi v Praze zakročil proti té vandalské výpravě Smetanova díla. Sbor odpovídá, že není k tomu kompetentní, a nově zase je žádáno na Sboru, aby zřídil po venkově instituci stálých důvěrníků, kteří by ihned podali zprávu, kdyby památkám kdykoliv a kdekoliv hrozila zkáza.

To tedy je suchý výtah (bez velkých, rozčilených a lítostivých slov, jichž bylo užito) z afér a polemik, které dokazují nadšení a úctu pro dílo i památku Smetanovu.

Je radostno a útěšlivě viděti tolik piety k velikému tvůrci i umění. Řeknu-li však nyní k tomu nějaké „ale“, nechci ani v nejmenším ubíratí významu Smetanovi a jeho dílu; méně obdivu a úcty mám však k jeho zbožňovatelům.

Uznávám, že ještě lepší než vandalství je pieta, která zbožně uschovává a vzývá i umělcovy trepky a šle. Však si naši lidé Smetany vždycky tak nevážili a za jeho života způsobilo mu to mnohou a mnohou duševní i existenční svízeľ. Šlo mu to tak chudě a zle, že si ani nemohl opatřiti klavír a musel se doprošovati svých přátel, aby mohl u nich cvičit. Kritiky o něm psány špatné, proti Daliboru zahájeno celé tažení ve jménu českosti, vytýkáno mu novotaření a cizácké vlivy, i Libuše přijata špatně. Protože lhostejnosti a nepřízně se umělec (i když umí velmi dobře trpět a strádat)

nenají, odchází Smetana do ciziny, do Göteborgu, za živobytím. Když se vrátí, vytlouká to zase hudební školou a je živ z göteborgských úspor, neboť ve vlasti není pro něho dosti chleba. Jeho existenční boj byl velmi těžký, a když r. 1875 odchází do Jabkenic, odchází vyčerpaný útoky na své umění i postavení, je churav a tvoří dále.

Ano, řeknou citelé a zbožné publikum, ale to jsme tehdy nebyli my, a co nás se týká, nikdy bychom tomuto geniálnímu umělci nedali trpěti lhostejností a nepochopením. Vizte jen, jaký poplach jsme nyní spustili s jabkenickou myslivnou! A s nepietní přemodernělou výpravou Tajemství!

Nuže, je to pěkné a chvályhodné, že stal se takový poplach, když se oznámilo, že na jabkenické myslivně se přistavuje nová část. Ale řekl bych, že není pomníkem jen jabkenická myslivna, ale i Göteborg, kde dali Smetanovi práci i chleba, když byl doma zneuznáván a bez obživy. A že by tedy zbožňovatelé geniálního umění neměli myslet i jedině na jabkenické myslivny, nýbrž i na Göteborgy. Není to tak tuze těžké ani záslužné vzývatí génie. Kdo vzývá Rembrandta a nerozumí, co dobrého je na umění včerejším, dnešním i na tom nejkrajněji nejmodernějším, ten není ještě kulturním člověkem, ale spíše je pouhým snobem. Je až dost takových lidí, kteří jsou samý cit a extáze před géniovými trepkami a rozplývají se pietou, ale surovosti a hlouposti páchané na živé přítomnosti nechávají je zcela lhostejnými. A když se ta živá přítomnost před ně postaví, tu proti ní vytáhnou s géniovými trepkami. Je příznačné, že hlas pietní pí J. H., volající na pomoc proti „divokému“ Kyselovi (jehož výprava je ve skutečnosti velice krotká), je hlasem trapného zpátečnictví a staromilství, pod jakým ostatně bylo kdysi i Smetanovi trpěti.

Myslím, že génium ani není příjemno, jsou-li od exaltovaných zbožňovatelů zneuzívání za štít zpátečnictví a hlouposti. Užili toho za živá dost, když byli sami utloukáni génii staršími. Ale géniové nejsou nesnášenliví, nesnášenliví jsou jen zpátečníci a snobové, kteří pro samou pietu nevidí nové Göteborgy, na nichž jsou sami nejvíce spoluvinni.

Viděl jsem v našem uměleckém životě již řadu Göteborgů a jistě jich uvidím ještě dost, ale dosud jsem nezažil, že by se nějaké pietní duše proto nějak znepokojily. Neměly na to času, neviděly, neboť vzývaly génie. Pro

ně je dost dobrý jedině génius a tento kult vyčerpává všechny jejich cíl; nač mítí vedle toho také rozum pro dnešek? Bůhví že je pro ně víc myslivna než umění; lépe rozumějí myslivně než umění; a za padesát let budou obdivovati myslivny, v nichž dokončovali svůj život umělci, kteří nemohli žítí doma a museli pracovati a obživovati se v nějakém tom Göteborgu.

Lidové noviny 18. 6. 1922

Stará věc

Ano, jde o starou věc. Jsou ovšem různé staré věci: věci staré, přežilé, vetché, tak zašlé a zvětšelé, že jich už nelze ani k ničemu použití, nebo jsou také věci staré, velmi staré proto, že jsou ustavičně živé, stále dobré a účinné, osvědčené a věčně při síle. Jsou starými, protože se nejen udržují při životě, nýbrž udržují život sám, jsou jeho složkou, a jsou tedy věčně staré a mladé jako život sám.

Starou věcí je především následující zpráva, která celkem nepovšimnuta přešla v dubnu novinami.

„Závodění v Dělnických tělocvičných jednotách. Již od založení Svazu D. T. J. bylo stanovisko jeho i technického výboru k závodění zamítavé. Stejně byl vydán zákaz cvičení vrcholových cviků (třebas ho nebylo dbáno). Tělocvičný ruch, list Svazu D. T. J., odůvodňoval stanovisko k závodění tím, že nelze srovnati s pojmem demokratismu, aby se členstvo rozdělovalo na schopné a méně schopné; mělo být dosaženo stejné výkonnosti všech, odtud zákaz vrcholných cviků. Proti zákazu ozývaly se hlasy stále důraznější a vytýkáno, že hnutí ubývá na hloubce, cvičenci nepodněcují se k rozvínutí sil, že se nepostupuje. Na sjezdu náčelníků a vedoucích ženských odborů u příležitosti valného sjezdu D. T. J. v Praze změněno dosavadní stanovisko a přijat návrh na zavedení závodění.“

Nuže, zdá se pravděpodobno, že hlavní pohnutkou zrušení zákazu byla sama zkušenost: to asi šikovnější cvičence a členy D. T. J. toto věru

pamětihodné omezení nebavilo, asi cítili se nějak otráveni a nepochybně projevilo se u těchto schopnějších lidí nebezpečí, že by odešli jinam, snad ke sportu nebo do Sokola, kde lepší výkon není věcí nenáležitou a zakázanou.

Ale tato obava z nově nabytých zkušeností, že by totiž schopnější lidé utíkali jinam, je na celé věci tím nejméně zajímavým. Zajímavější rozhodně je ono pozoruhodné původní stanovisko, že nelze srovnati s pojmem demokratismu, aby se členstvo rozdělovalo na schopné a méně schopné; má být stejná výkonnost, a tu není tudíž morálního důvodu pro výkony lepší. Tento zákaz nepochybně vyšel z téže nálady a z téhož ducha, který po založení republiky usiloval o zrušení vojenských vyznamenání a každých řádů, ježto se takové věci nesrovnávají s demokratickou rovností.

Ono to ostatně vskutku není jen tak. Demokratičnost je něco, co se nedá vzít do ruky jako deštník, není to hmatatelné, je to pojem nejasný, který musel býti – a jak denní život ukazuje mnohými pozoruhodnými případy – a musí u nás býti stále ještě určován zkušenostmi. Jestli to někde dopadlo trochu hloupě, je tedy na tom u nás vinen jen nedostatek demokratických zkušeností. Mluvím zde o demokratických zkušenostech, a ne o přirozeném demokratickém citění; činím to z docela prostých důvodů: proto, že po takových všelijakých omylných pokusech se nedá o citu dobře mluvit. Demokratické citění by se nepochybně ubíralo spontánnějšími a správnějšími cestami.

Co, řekli bychom si, tak zhruba, cítěno pro základní životní potřebu, je nedemokratické? Citově nedemokratické jistě jest: otrocká mysl, šplhounství, snaha zalíbiti se a lacino se svéztí a přitom: škodolibost, postranní sočení a podceňování, závist. Toto vše není demokratické už z té příčiny, že pro rovnost demokracie je především třeba rovného člověka, a ne křivého, potměšilého hřbetu.

A co je demokratické? Demokratický je tedy především rovný člověk, který se něčím lepším necítí poškozen. Demokratická je, myslím, i prostá vážnost k lepšímu, i úcta k zásluze. Nedemokratické je každé násilí; tedy i násilí prováděné nedoceňováním všeho lepšího a překážením lepšímu. Jen mějme dobře na mysli, že vskutku jsme si rovni, to jest rovni se slabšími i lepšími, neboť tak jest v hodnotě člověka, že je slabý i lepší. Není nám slabší lidsky neroven, ale není nám neroven i člověk lepší; není demokra-

tického důvodu, proč bychom vyšší hodnotu zamítali a odvrhovali jakožto nám nepřiměřenou a nerovnou. Tím bychom hned kopali tu základní demokratickou rovnost, nejlepší myšlenku, která je tu k tomu, aby lidské hodnotě nebylo nikým a ničím křivděno.

Nebudu už mluvit o tom, kam by takové nerovné názory o rovnosti vedly; to si již každý domyslí sám. Není vážnosti k lidství, kde není vážnosti k lepšímu výkonu, k vyšší hodnotě. Jsou to nápady pro přítomnou dobu velmi význačné: kousek idealismu, ale strašně křivě a nedostatečně vyvinutého. Kdyby vyrostl rovně, byla by to zase věčně stará a nová věc, stále živá a záslužná, protože musí být řádnými rovnými lidmi stále kupředu nesena a držena: ochrana slabšího, volná cesta lepšímu. Trochu rovného citu a rozumu.

Lidové noviny 4. 7. 1922 (Ledacos)

Optimismus z programu

Onehdy jsem četl v nějakém komunistickém listě, že nemáme být pesimisty, nýbrž optimisty. Svým pesimismem usvědčuje se prý pachatel ihned z měšťáckého ducha, neboť, jak známo, měšťák v dnešní době teskně uvědomuje si zánik starého světa a zrod nového, který přináší úplný krach a ztroskotání staré měšťácké kultury a ideologie, a proto je tedy buržoa smutný a pesimistický. Dle toho správný komunista a pravý člověk tohoto nového světa je tedy veselý a optimistický, neboť je rozradován neodvratně přicházejícím novým řádem, který vyvstává na troskách světa starého, měšťáckého.

Co mě se týká, já proti tomu nic nemám a rád to vidím, když je měšťák smuten. Nechci zestarati v marném soucitu nad tímto fosilním veleještěřem, odsouzeným beztak k neslavnému vyhynutí ve svém existenčním živlu, měšťáckém bahně. Ostatně co by mu bylo platno optimistické veselí? Je-li spatřen, an pochechtává se v biografu nebo v kabaretu či jak při pivě naslouchá řízným zvukům vojanské hudby, tu pak bývá o něm psáno

v odborných listech (to jsou listy, které se obírají měšťákem jakožto takovým, tj. špatným a smutným), že se zde veselil šprýmečky, aby zaplašil své strachy a utlumil hlasy nedobrého svědomí. Necht' je tedy měšťák smuten a komunista naproti tomu budiž veselý. Bude to tak jednodušší, neboť obě tyto protivné třídy a tábory budou pak dle smutku a úsměvnosti dobře k rozeznání.

Optimismus komunistický není jen pouhou třídní maskou; je velký a nitrný. Silně je stavěn na zkoušku, obtěžkáván i vážen důmyslnými redakcemi komunistických listů. Ve zkoušce však obstojí jako ryzí kov a září nezkaleně dále, jakkoliv zrcadlo rozvinované ve stránkách těchto listů ukazuje denně nejstrašlivější černost a špatnost všeho státního, nekomunistického a vůbec jiného. Nikdy tam nestojí, že je něco dobře (leda když ministr vypadne z automobilu nebo když je Soukupovi nadáváno a pliváno na bradu), a zato tam stále stojí, že vše je děláno z bídáckého úmyslu a že vlastně všichni ostatní lidé jsou padouši, kapitalisté, byrokrati a mravní shnilotina. Člověku, který v sobě ještě nepřerodil starého měšťáckého ducha, sevře se srdce smutkem nad veškerou touto špatnotou, již je dle těchto černých maleb všechno všudy proniknuto. Správný komunista zůstane však i při těch nejstrašlivějších líčeních neoblomně veselý a optimistický. A proč by nebyl vesel a plný optimismu, když má svého Šmerala a jiné předáky a sekretáře? Zda je schopno shnilé srdce měšťákově rozplesti se nad Šmeralem a jinými? Není, neboť jeho srdce je smutno a mrtvo.

Tak nadchází brzičko jeho neslavný konec, neboť jeho srdce je smutno a mrtvo už příliš dlouho, již několik tisíc let. Pesimističtí a smutní lidé byli již v starém Egyptě; i jsouce pesimisty, byli nepochybně měšťáky, nebo, prostěji, jelikož byli ještě měšťáckého ducha, byli pesimističtí a smutní. Nářek jednoho takového egyptského měšťáka z dob asi 2000 před Kristem přeložil nám p. prof. Lexa. Onen egyptský buržoa byl nad světem tak smuten, že se chystal dokonce k sebevražednému odchodu z tohoto černého světa, který již před 4000 lety byl kupodivu zrovna tak špatný jako dnes. – Tento egyptský melancholik tedy pje:

„S kým mám dnes mluvit? / Srdce jsou zpupná, / každý okrádá svého bližního.

S kým mám dnes mluvit? / Skromný upadá do zkázy, / drzý má přístup ke každému.

Pokojnému člověku vede se zle, / dobro jest všude tisknuto k zemi.

Loupí se, / kdekdo okrádá svého bližního.

Nevzpomíná se na včerejšek; / dobře činícímu neodplácí se dobrým ani za okamžik.

Lidé jsou zkaženi, / druh klopí zrak před druhem.

Srdce jsou drzá; / není člověka, jenž má srdce, na něhož lze se spolehnouti.

Není spravedlivých; / celá země jest rejdištěm hříšníků.

S kým mám mluvit dnes? / Není spokojeného; / přijdeš-li k němu, není jím.

S kým mám mluvit dnes? / Zlo bičuje svět / a není mu konce.“

Jeho temné líčení světa sice kupodivu souhlasí dokonce i s černými malůvkami komunistických listů, ale tento Egypťan nebyl komunistou, neboť byl smutný a pesimistický, a byl tedy měšťák. Komunisty mohli býti nejvýše snad jeho čtenáři, totiž jen ti z nich, kteří i přes tuto chmurnou četbu zůstali radostnými, plesnými a optimistickými. Onomu egyptskému občanu nelze však zazlívati, že byl smutný, a tedy měšťák, a že byl měšťák a následkem toho smutný. Odpusťte mu. Bylo to před 4000 lety. Nezbyvalo mu než býti melancholickým měšťákem. Nemohl ještě tehdy čísti komunistické listy a nebylo tehdy ještě zvěsti o Šmeralovi a důvěrnících.

Nebylo mu možno se přerodit.

A vy ostatní živí, varujte se smutku a pesimismu. Buďte nadšeně i pokorně radostní, abyste nebyli považováni za měšťáky, a vaše krev nebude „Až jednou“ prolita.

Lidové noviny 19. 7. 1922

V kraji ryb

Ohrazenice, Vřesenský, Novopleský, Džbán, Velký, Skopaný a Závistivý u Kardašovy Řečice; Frahelec, Flughaus, Potěšil, Tisý, Káňov, Starý a Nový Vdovec, Humlenský, Svět a Rožmberský u Třeboně; Holná, Polom, Březina, Lomecký, Rochovský, Holzwehr, Kačležský, Krvavý, Ratmírovský a Vajgar u Jindřichova Hradce, a sta menších i docela maličkých. Samá voda, samé ryby, samý rybník.

O tom, kolik je tu v té spoustě vody ryb, kdy a jak se loví, o tom vám mnoho nepovím. Nevím, kolik centů ryb vydá takové vylovení rybníka, ani nevím, jaké už velikosti a váhy může dosáhnouti pořádná ryba, o níž se v kraji pak dlouho vypravuje, takže ryba ústním podáním znamenitě ztuční a získá na váze dvojnásob až desateronásob, než původně vážila.

Nejsem rybářem, ale ačkoliv tu vídám pány z Prahy seděti netrpělivě nad prutem, aby po dlouhých hodinách nepřinesli domů nic než nejvýše někdy rybku tak malou, že se hodí jen na návnadu, nebo vychrtlého úhoříka, tenkého jako prst (následkem toho jsem druhého dne považoval užovku za úhoře), ale ačkoliv tedy nejsem rybářem a ryby rybářům neberou, vídám tu mnohý den více ryb než lidí. Co chvíli se vymrští z vody kapr, zatřpytí se stříbrně a růžovatě a prudce to zašplíchne. Seděl jsem tuhle u malého selského rybníčka na návsi a tu k poledni ukazovalo se na pokojné hladině vody nečítaně kapřích hřbetů. Kapr pluje skoro půl tělem z vody, líně se vrtí sem tam, ukáže vám i tlamičku a batolí se u samého břehu, jako by chtěl mocí mermo z vody ven. Z těchto povybořených kapřích hřbítků lze tedy souditi, že tyto rybníky hostí mnoho ryb. Na velký počet ryb (tzv. rybnatost) zdá se poukazovati i náramná spousta udic, jichž je tu na náměstí všude ku podivu mnoho na prodej. Krom toho mohu o zdejších rybách říci ještě tolik, že je tu umí (vedle vývozu) i znamenitě připravovati v jakosti vzácně dobré, v jakosti pozoruhodné (proto zde přispívám tiskem k slávě těchto pokrmů), v jakosti takové, jež jedině je úměrna proslulosti zdejších rybníků.

Máí tu tedy naše vlast mnoho vody, veliké rozsahy vodstva prastarého, dřevního, s převelikým množstvím ryb. Abych na to pak nezapomněl

dále, uvádím zde hned předem, co mi řekli zdejší lidé: „že dříve skoro všechny ryby šly do Vídně.“ Což je také pravda, neboť odtud nikdy, ani v starých dobách těchto starých krajů, nebylo daleko do Rakous. A nebyly to jen ryby, co „chodilo do Vídně“. Byli to i naši staří čeští pánové, zdejší pánové z Hradce, rodu přeslavného, kteří tuze chodili do Vídně. Jeden z nich, muž jinak přeshlechetný, pan Jáchym z Hradce, se někdy r. 1565 na cestě do Vídně vinou špatného mostu v rozvodněném Dunaji dokonce i utopil. Věru, neměl tam jít!

Ano, slavná to byla šlechta, ti pánové ze „Zlaté růže“! Právě pan František Lego, ředitel škol, ve svém poněkud zastaralém i jinak ne zrovna potěšlivém průvodci po Jindřichově Hradci a okolí, že nebylo v dějinách českých a rakouských důležitější události, aby páni z Hradce nebyli na ní zúčastněni. Jindřichův Hradec měl veliký lesk a význam, neboť o přízeň a náklonnost zdejších velmožů ucházeli se mnozí kandidáti trůnu českého. Nuže, historie pak dále ukazuje, že páni z Hradce dosti často ráčili jim tuto přízeň i náklonnost věnovati. Bylo tu nedaleko do Vídně a do Rakous a dělala se tu politika jiná. Tak už pan Oldřich I. bojoval ještě r. 1254 svorně s králem Otakarem II. proti Prusům, ale potom r. 1278 pomáhal nešťastného Otakara na Moravském poli porazit. Pan Menhart z Hradce stvořil panskou jednotu, zlomil moc husitské strany v bitvě u Lipan, a tak obdařil věrolomného Zikmunda českou královskou korunou. Věhlasný pán byl Adam I. z Hradce (1512–1531), neboť pěstoval přátelské styky s domem habsburským. Pan Lego nazývá ho zakladatelem říše rakouské: „On mocným vlivem svým prosadil r. 1526 na sněmu zemském spolu s tchánem svým Lvem z Rožmitálu volbu Ferdinanda, arciknížete rakouského, za krále českého. (...) po tomto slavném zasedání sněmovním vedl z Hradce do Vídně slavné poselství se zprávou, že Čechové z pouhé lásky a náklonnosti Jeho Milost za krále a pána svého zvolili.“

Ryby šly do Vídně.

Pan Lego míní ve svém průvodci, že dynastie habsburská měla by tomuto Adamovi před dvorním hradem ve Vídni postaviti z vděčnosti pomník, který by prý tu stál na místě pravém a dobře zaslouženém. Chvála bohu, že byli tak nevďeční a pomník tam nepostavili. Adam I. ustanovil ve

své závěti, aby v zámku udržováno bylo po vše věky a časy „krmení chudých“ o Zeleném čtvrtku každého roku „sladkou kaší“, a Jeho Milost krále českého ve své závěti důrazně a slavně zavazuje, aby bděl nad prováděním tohoto obyčeje. Císař Josef II. zrušil však škrtnutím pera tuto starou památku. „Nemělo se tak státi,“ praví ryba, či nikoliv, pan Lego, „nemělo se tak státi již z úcty a z vděčnosti k tomuto velikému šlechtnému muži – zakladateli Rakouska!“

Rybníky mlčely a ryby šly do Vídně. Nebudu už mnoho povídati o nových větvích slavného rodu: byli to Slavatové a Černínové. I to byli skvělí páni, u dvora velmi vážení. Všakř, jak praví pan Lego, „v nejtruchlivější a nejosudnější době našeho národa vystupuje tu (...) mohutná postava Viléma Slavaty, jenž věrnost a oddanost svou k rodu habsburskému málem by byl zaplatil životem“. K jeho jménu „vízí se nejsmutnější vzpomínky každého upřímného Čecha, neboť svržení jeho z okna Hradu pražského odbojnými stavy protestantskými dalo podnět k válce 30leté“. I Hradec, tehdy většinou protestantský, velmi trpěl, ale musíme spravedlivě doznati, že ve Slavatovi a jeho spanilé choti Otýlii mělo město pány velmi milostivé, kteří „prominuli jim laskavě všechna provinění, (...) jen když v době protireformační obyvatelstvo jeho pilně chodilo na mše sv. a hojně přijímalo svátost pokání a přijímání“.

Rybníky mlčely a ryby braly jen na Vídeň.

A bůhví nejdívnější a utěšlivé je, že Jindřichův Hradec, obklopený německými vesnicemi a chodící svými pány i rybami do Vídně, zůstal nakonec český. A Čechy také.

Lidové noviny 31. 7. 1922 (Ledacos)

Zaměstnání boží

Praví se obecně, že úřad či tzv. byrokracie pracuje tuze dlouhými cestami a pomalu. Žádosti leží a dlouho zůstávají nevyřízeny. A žadatelé obdrží pak vyřízené žádosti, dekrety a povolení za často, když jsou právě po dlouhém

čekání a doufání na smrtelném loži, dosáhnuvše věku převysokého, ba bývají pryč, když se očekávaná úřední listina se splněním žádosti konečně dostaví, již dosti dávno v hrobě.

Zajisté jest mnoho úřadů (kdo by toho chtěl popírati?), ale ještě více jest žádostí. Není-liž člověk vůbec samá žádost a potřeba? Tak i Pánbůh, i orodovníci jsou zahrnováni žádostmi a prosbami lidskými, jichž je – myslíme na to málokdy – tolik, že sotva je možno vzíti na všechny zřetel a včas je splniti. I tu lze se tedy obávati, že mnohé zůstávají nevyřízeny nebo jsou vyřízeny pozdě. A my sotva co víme o tom, kolik lidí potkáváme, kteří jsou právě jediná žádost, prosba a potřeba.

V Jindřichově Hradci je starý kostel Jana Křtitele ze 14. století, spojený se špitálem, který byl dříve klášterem. V křížové chodbě je plno svatých obrazů a klekátek a veliký kus zdi, právě kde Kristus klesá pod křížem, je popsán modlitbami a peticemi k nebeským mocnostem. Je jich spousta, jsou napsány tužkou a namnoze podepsány začátečními písmenami. Nasvědčují tomu, že největší důvěru k boží kanceláři mají děti, pak ženy a v řadě poslední mužové. Dále pak dokazují, že člověk žádá na Pánubohu věci dobré a prospěšné, což svědčí nesporně o tom, že v nebesích je všechno dobro i že jest nám usilovati, aby nám bylo po spravedlivém životě a spasitelné smrti dopřáno pobytu tam, a nikoliv, jako se stane hříšníkům přemnohým, v pekle, kde jest jen pláč a zubů skřípění.

Čeho žádají děti obracející se v kláštere svatojanském písemně k nebesům:

„Matko přemocná, dej, ať mám stromček.“

„Chraň mou milou kočičku, která stůně.“

„Bože milý ať mám nové šaty boty a klobouk.“

„Ještě jednou tě prosím Pane, ať smím do divadla, přimluv se p. Maria u pána Boha.“

Ale ve městě jsou též školy. Nejprve škola obecná:

„Bože, ať umím hezky cvičit!“

„Ježišku ať mám pěkné vysvětčení!“

„Ježišku ať mám pěkné vysvěceni!“ atd.

Bohužel, při tomto pravopisném stavu nebude vysvědčení dobré, i když bude Ježíšek pomáhat. Ale je tu i škola měšťanská (též dívčí) a gymnázium, které vydávají své úzkostné výkřiky ve chvílích nejvyšší tísně. Páni učitelé a profesori věru nevědí o straších, jež svírají srdce žákovské v dobách zkoušek a konferencí, kdy obcházejí s notýskem jako lev řvoucí hledající, koho by pozřeli. Hle tyto steny:

„Pane Bože, chraň mne! Matičko boží, ať vyjdu!“

„Milý Bože, dej, ať to se mnou dobře dopadne!“

„Panenko Maria, chraň mne, aby mi dobře dopadla konference!“

„Panenko Maria, vnučni mi odpověď na každou otázku při zkoušce, abych nepropadl, a pomodlím se otčenáš a zdrávas.“

„Panenko Maria, pohni ty profesory, aby nám ulehčili zkoušku. Koupím ti hraničku! +++“

Toto zde je jistě napsáno od děvčete:

„Panenko Maria, oroduj, ať mám pěkné vysvědčení a dostanu místo do úřadu!“

A nyní výkřiky a prosby z útlačů lásky. Nakresleno srdce a v něm:

„Bože můj!“

Jakýsi neumělý rámuující ornament, v němž napsáno:

„Bože, opatruj mého miláčka!“

Na počátku jara 1921 napsáno:

„Bože, posiluj mne v lásce!“

„Prosím, Bože, ať dostanu toho, koho myslím.“

Hlas ženy sobecký:

„Pane Bože, dej, ať se mi s mým mužem dobře daří a já abych byla šťastná a dobře se mi vedlo až do smrti.“

„Bože, dej, abych byla šťastna v manželství a bohatá.“

Napsal mladík v sladkém a znepokojivém tušení věcí příštích:

„Bože, ať mám hodnou ženu!“

Nápisy zlého svědomí, trýzně, úzkosti:

„Andělíčku, můj strážníčku odpusť co jsem ti zlého udělala.“

„Bože odpusť mi mé hříchy!“

„Anděli můj strážný stůj na stráži když mi ublíženo býti má!“

„Lituji všech svých hříchů!“

„Očisti duši mou –“

Prosby neukončené, snad že někdo pisatele vyrušil, nebo ze studu:

„Bože, kdybych –“

„Já bych chtěla –“

„Bože ať mám –“

A tak to jde do nekonečna. Ještě je tu význačný hlas muže, naškrábaný rukou neobratnou:

„Pane chraň mne, ať se nikdy neopiji!“

Ale slyšel jsem vás před chvilkou, vy cynikové, bezbožníci a nevěrci, jak se hlasitě smějete při čtení tohoto sloupku, hlavně tam, kde děti se obracejí na boží kancelář. Nebesa jsou otevřená, stojí otevřená a sbírají prosby. Vy se nezastavujete, abyste sbírali prosby, a je vám lhostejno, že by mohly, že by měly býti splněny a že nebesa mnohdy vyřizují své věci prostřednictvím lidí. Někdy to ovšem lidé udělati nemohou, ale tu také nemají dělati horších věcí. Je tam ještě jeden dětský dopis nebesům:

„Panbickovi.

Panbicku vysliš moji modlidbičku. Ať se nám taticek vrátí z války
zdraví

tě rodina.“

A člověk, „který se směje“, připsal pod tuto rodinu, jež zdraví Pána-boha jako svého blízkého příbuzného (to je tuze směšné, co?), rodina Cafourkova či ještě pitvornější jméno. Doufejme však, že nebesa vyřídila právě tuto žádost příznivě a pod pravou adresou.

Lidové noviny 4. 8. 1922 (Ledacos)

Bylo jich šedesát!

Věrohodné prameny dotvrzují, že již staří Germáni rádi pobývali v lesích. Toto praví se též o poustevnících, kteří uchýlovali se buď na poušť, nebo když nebylo pouště při ruce, zdržovali se v hlubokých lesích, oddávali se tu svým rozjímáním a pojídali lesní plody a kořínky.

Taktéž i letní hosté, turisté a skauti vyhledávají krajiny lesnaté, podobní takto poněkud drsným starým Germánům i svatým poustevníkům. Letní sídliště jsou však od tohoto stěhovavého národa zakládána i na vodách nebo nejraději v krajinách bohatých vodami i hvozdy. Stává se však také, že tito letňáci usazují se v krajinách, kde třeba není hvozdu a vod, ale kde jsou spalničky, tyfus, zmiže a vzteklna. V takovýchto krajinách se však dlouho nezdržují a opouštějí je se všemi svými statky, ženami, dětmi i čeledí v překotném spěchu, aby se ukryli v hvozdech i vodách bezpečnějších.

Ve vlastech československých máme hojnost lesů, počínajíc pralesy až k tak zvaným „městským lesíkům“. Městské lesíky vyznačují se některými obzvláštními vlastnostmi. Tak na příklad jsou neobyčejně suché a je v nich mnohem větší žár než ve městě. Uchýlíme-li se do jejich hlubokého stínu, tu shledáme, že v nich neroste tráva ani jiné býlí a že v nich není naprosto žádné škodné ani jiné dravé zvíře. Zde, buďte ubezpečeni, nebudou vaše děti nikdy roztrhány lítými šelmami, vlky a medvědy; jeť takový lesík oživen jen zrzavými mravenci a hlaholí zpěvem přčetných much. Vedle toho zdá se pak, že město zvolilo si tento městský lesík za městský záchodek, jehož se ve vnitřním městě nedostává, ačkoliv v jeho staroslavných zdech panuje jinak velmi čilý kulturní ruch, osvěta, průmysl i probudilost. Jakkoliv tedy může tento lesík býti značně od města vzdálen (téměř tak daleko jako nádraží), přece zdá se, že veškerí obyvatelé města (a jeho širšího venkovského okolí) uchylují se sem ve svých těžkých potřebách, v případech bolestných a velmi naléhavých, v letních dobách, jež přemírou hrušek a nezralého ovoce, okurek i špatných piv veliký nárok činí na lidskou útrobu. Zde tedy, v tomto žárném lesíku, čtenáři, staň, stíraje si pot; tento lesík bývá na malém vršíčku, z něhož je vděčný pohled na brambořiště, za nímž malebně kynou věže města. Zde tedy staň, stíraje si s čela pot; zda

pod suchým větrovím neslyšíš ještě šuměti vzdechy a přísahy večerních milenců, jejich hádky a rozchody, kdy ona mu svěřila, že nosí pod srdcem plod jejich krátké lásky, a on přemítá, jaký konec tomu všemu udělat?

Ale jděte mi pryč s takovými lesy! Chci krásný lesík se vším všudy, kde nikdo jiný nechodí, ale nesmí to ovšem býti onen rovněž hojně se vyskytující les, do kterého

„Vstup je zakázán!“.

Je u Jindřichova Hradce krásný jeden lesík, u jehož vchodu kvete veliká tabule, na které velmi zdvořile vymalována jest umrlčí hlava na dvou zkřížených hnátech a nápis: „Vstup zapovězen.“ Nuže, v tomto lesíku naprosto nepěstuje hraběcí vrchnost kostlivce, aby na podzim za účasti sličných komtes, diplomatů a stíhlých chrtů, za zvuků loveckých fanfár a halali uspořádala na smrťáky a kostlivce skvělou loveckou štvanici. Ba ne, pěstují tam jen bažanty. – Já však doporučuji vám jen krásný les, do kterého se smí, les borovičný, jedlový a smrkový, les s doubkou, buky a břízami, les mechový a vřesový, s jahodami a ostružinami, lesík, který uniknul slídívé pozornosti tetek a babek, zkrátka takový lesík, v němž vykonán byl poslední

„Čapkův rekord“,

a to vám přeji i s nebezpečnými následky takového rekordu. Přeji to vám všem, ó houbaři vášniví a neúnavní ve svých pochodech, Viktoru Dykovi a dr. Rašínovi, všem houbařům slavným i lidem pohodlným a netečným, kteří hub hledati nedovedou, aby našli na jediném místěčku pěkně srovnaných a natlačených vedle sebe

60 hřibů větších než pěst!

Toto, pravím, se mi za Rakouska nestalo, i budiž proto vzdána republice chvála i čest. Houby, jak už naše vždy výtečně informované Lidové noviny dříve oznámily, skutečně rostou. Doznávám však, že takováto obžernost přírody, jež dá vybujeti 60 hřibům na místě, které není rozměrnější než větší stůl, má dosti těžký vliv na psychu člověkovu, který tuto nevídanou kořist cpe do ranců, a nemaje to už kam dávat, provolává k lesním božstvům v nadšené skromnosti: „Já už nechci“ a „Už dost!“ Zde pak jest dobrozdání, které vyličuje vyšinutý duševní stav takového šťastného nálezce a rekordmana:

Nížeapsaná viděla na vlastní oči muže, který našel šedesát velkých hřibů na jednom místě, a potvrzuje, že byl na první pohled nápadný tím, že nesl na holi přes rameno dva rance a kapsy měl boulovaté jako druhé dva rance, že tedy zkrátka nebyl ve své obvyklé fazoně, ale krom toho i v očích bylo mu znát, že je nějak divný, cizí nebo nesvůj, jako by se vracel z cizí země nebo z nevypravitelných dobrodružství. Byl pohroužen a ztracen sám v sobě, vzrušený, ale tichý a nemluvný, omámen vidinou oněch šedesáti, která jako by neví co vnukala, a jen chvílemi říká: „Ne – to už jakživ neuvidím.“ A nejdivnější bylo, že zůstal celé odpoledne již smutný a zamklý, jako by se oň pokoušela nemoc nebo pomatenost; a protože všichni, jimž se to nepříhodilo, se zatím pomalu probrali z podivu a úžasu nad tímto rekordem, bylo jeho chování čím dále tím nápadnější. Tento podivný, jaksi náměsíčný stav přetrvával teprve noc a milosrdný spánek, který mu opět navrátil zdravou mysl a přítomnost ducha mezi věcmi tohoto světa.

Manželka v. r.

Lidové noviny 12. 8. 1922 (Ledacos)

Poetický národ

Hned předem, abyste se nemýlili: poetickým národem nejsou Němci nebo snad Taliáni; poetickým národem jsme my.

Zdá se, že žádný národ nelibuje si tak v lyrice jako my. Nechci tady ovšem mluvit o básnické produkci letošní nebo minulých let, je to, chvála bohu, žeň vždy hojná a požehnaná, vždy se na našich luzích a hájích dosti lyriky urodí. Zajisté je možno, že tyto knížky nikdo nekupuje a nečte, přesto však troufám si dále dokázati, že bez poezie neučiníme téměř ani krok.

V Komenského Labyrintu světa provází Poutníka Všudybyl, poskytuje mu na pouti odborné vysvětlivky, uvádí ho ve vděčné partie a vyhlídky, upozorňuje na krásy pozemských věcí a končin. Aby lépe viděl, nasadí mu i brýle, které hezky růžově ukazují. – Lze se však také vydati na pouť v průvodu bezpečnějším: zda nejsou známy každému ony útěšlivé obrázky,

v nichž nezkušené pachole vydává se na nebezpečnou horskou túru nad pěníci se strží, kterou chystá se překročiti po shnilém prkně, nebo kde ono odvážné pachole trhá květinu na okraji propasti (nepochybně přilákáno krásnou vyhlídkou) či na horské stezce klade nezkušenou nožku právě v místo, kde si hoví jedovatý a lýtý plaz? Nuže, tu však i každý dobře se rozpomíná, že za tímto turistickým pacholetem, jež vydává se všanc nebezpečí, stojí, krásně namalovaný, jeho Anděl strážce, který mu poskytuje průvod i ochranu. Nás pak, nás, lid i národ český, provází však na našich krocích sama Múza.

Vydá-li se věrný Čech na pouť po vlastech a umíní si tak státí se prázdninovým turistou, zajisté první, nač jemu jest pomýšleti, jest opatřiti se touto Múzou, jež by ho vedla a provázela. Neboť jak by jinak trefil a nezbloudil, jak by byl mysli bezpečné a srdce pokojného, když by necítil za sebou dobrou radu a posilující vzlet? Pořídí si tedy Múzu, která jinak nazývá se průvodce nebo, stručněji, Průvodce po památných a zajímavých místech Království českého. – Praví se sice, že němečtí fűhřeři po našich vlastech bývají mnohem věcnější, přesnější, důkladnější, praktičtější a vůbec mnohem lepší nežli průvodcové čeští; snad je to pravda (těž já to mám vyzkoušeno), zato však němečtí fűhřeři jsou nepoetičtí. Nemají vzletu. Je tam řečeno, že na ten a ten kopec jdete pouze lesem, a nikoliv „šumným hvozdem“, že na vršku je troska hradu, a nikoliv „kdysi pyšné panské sídlo“. V českém průvodci máte hned napsáno, jakou poezii kde máte cítit, a nemusíte se sami s vyluzováním citů už namáhat: průvodce vás provádí nejen krajinou, nýbrž hned už poetickými city, jež tato krajina má ve vás vzbudit; je to tedy průvodce mnohem kompletnější než fűhřeři němečtí, ačkoliv má mnohem méně dat. A nač by také měl suchá data, když tam místo střízlivě pustých konstatování o délce toho onoho „hvozdu“ a rozvětvení cest najdete mnohem důležitější pokyn, na příklad „kolik že bouří přeletělo nad jeho zadumanými, ztichlými korunami, kolik písni ptačích zvonilo z jara v omladlých haluzích?“. Průvodce nepraví sice, kolik těch bouří a ptačích písni bylo (na což by německý fűhrer, kdyby si už takovou otázku dal, jistě důkladně odpověděl), ne, český průvodce poháněn Poezií spěchá dále a pje: „Pohádka je to o Šípkové Růžence, jež snad kdesi za těmi větvemi

spí spánek svůj staletý. – – Přijde jednou onen princ, jak o něm děti slýchají, aby ji vysvobodil – – ?“

He, je nějaký německý führer tak poetický, aby měl takovéhle lyrické otazníky a pomlčky? Suše vám poví, jak a kudy jít, jaký je geologický útvar toho kouta, co je tam botanicky pozoruhodného, ba i kde je ve městě pošta a hapatyka, že cesta je tady špatná a kamenitá a kdejakou prózu, ale pomlček a otazníků vám neuštedří. Všecko dá rozumu a citu nic!

Německý führer má přenáramně důkladnou mapu, tak podrobnou a přesnou, že jsou na ní téměř zaneseny i slepice, kdákající u chalup; nudnou německou mapu bez otazníků a pomlček. Ale v mém českém průvodci je mapa poetická, mapa něžně malá, luzná a kouzelná, na níž se to nehemží suchými písmeny a číslicemi, ale kde v návalu citu slilo se při tisku označení železnic i cest, takže nerozpoznáte, co je řeka, co cesta a stezka, co trať. A ostatně, na co vám se starati, co a kam, co je cesta nebo potok, když jste unášeni na křídlech Poezie? Nechte mapu a poučte se v textu: „Co zkazek zpíval tu Pootavský slavík Ad. Heyduk, kolikráte zazněla tu jeho lyra v jásové písni, když se zhlížel v lesních tůních, jež prý dna nemají, kolikráte zhlížel se v ztemnělých jejich vodách, pokrytých spadalým, mrtvým listem –!“ – Ano, to je to, o to jde: kolikrát? Položí vám německý führer otázku „kolikrát“? A k čemu vám předůkladná německá mapa bez otazníků a pomlček, která se tak tuze stará, abyste trefili, a nepřenechává zhola nic vaší divinaci a dohadům? Všaktě je dobře řečeno v českém průvodci, že „noha bloudí v těchto hlubokých hvozdech uprostřed horských omšelých velikánů“, a kde v německém führeru na té příliš přesné mapě příroda zůstává docela němá, nehybná a mrtvá, v českém průvodci se pod šuměním křídel Poezie krásně hýbe a kouzlí lépe ještě, než kdyby hudl sám Orfeus. Horští velikánové se zde všude spolu „snoubí“, kostelíky vám „kynou“, píseň ptačí „zvoní ti v slech“, a „tu již stojí zámček před námi, sešlý věkem, jako stařeček velikán, hrdý a majestátní, omývaný šplouchajícími vlnami a bičovaný větry, se svými arkýři a nesčíslnými okny; až se dech v prsou zarazí, když si vzpomenete, kolik lidských životů počínalo a končilo mezi těmi tichými zdmi, kolik štěstí a zármutku přeletělo nad cimbuřím jeho kamenných hradeb – –“ Ano, jakápak mapa, ale život? Co praví náš prů-

vodce o životě? Hle, takto nás provádí po životě o pár stránek dále: „Eh – život – jako ta lesní pohádka, plná vůně a vzduchu – nerozeznáš ji dříve, až ti zanikne v mlhách – a pak po ní voláš a toužíš – – –“

Eh – ano, poutníče, zde tedy tvá noha bloudí v divukráse a dumáš o životě. Však tě sem nepřivedla žádná mapa, cesta ani železnice führerova. Průvodce tě sem zanesl na křídlech Poezie, byť se na mapce nevyznáš, co je řeka a co železnice. Netrefil jsi, ale poetický průvodce ještě na konec hlaholí v tvůj slech:

*„Z těch končin ověnčených lesem
všem pozdrav vroucích srdcí nesem,
kdo okřát chcete v klidný čas,
zde při řek krásných družném stoku
Vám nové žití blýskne v oku
a radost nadšení z těch krás.“*

Lidové noviny 17. 8. 1922 (Ledacos)

Stodola, cirkus a koberec

Stodola, cirkus a koberec! Koberec, cirkus a stodola – cirkus, stodola a koberec – vypadá to, jako by to nějak nepatřilo dohromady, ať se to promíchá jak chce. Jako by z toho nekoukal zhola žádný smysl. Ale kouká, kouká, ať se to přesype a smíchá jakkoliv. Má to smysl, protože je to přirovnání.

Smyslem a výhodou přirovnání je, že přirovnáním se postaví věci do nové perspektivy, do nového světla a plastiky, kde se věci složité a veliké dají lépe přehlédnouti. Tak třeba ono známé římské přirovnání lidské společnosti k lidskému tělu, v němž odpírá pracovati, nemýlím-li se, žaludek (ačkoliv spíše by odpovídalo pravdě, kdyby to byly ruce). Z tohoto důvodu, že v přirovnání velké věci dají se srovnati do malých srozumitelných obrazů, mluvívá bible ráda v parabolách.

Nebo také smyslem a výhodou přirovnání je, že přirovnáním může se z věci udělati věc jiná, z níž se lépe a pohodlněji vyvozuje, dokazuje a souká, co z věci chceme mít dokázáno a vysoukáno. Tak můžete, dejme tomu, třeba manželství přirovnati k přístavu nebo ke zvěřinci, k studni nebo nerovnému spřežení nebo třeba k mýdlu či těsným kalhotám, podle toho, co je vám právě líbo a třeba o manželství dokázati.

Přirovnání, parabola, hyperbola, obraz, to jsou tedy nejlepší prostředky řečnické. Čteme-li politické listy, úvodníky, útoky, řeči ze schůzí a z parlamentu, tu vidíme, jaká veliká je spotřeba přirovnání a obrazů v těch oborech činnosti lidské, kde vládne potřeba něco hájiti, jiné odmítati, něco dokazovati a jiné podvracet, zkrátka kde je třeba věci a záležitosti předvésti vždy v tom, jak říkáme, pravém světle. Ze všech politických stran a žurnálů největší spotřebu obrazů, přirovnání, parabol a hyperbol vykazují především strana klerikální a komunistická; u ostatních přesvědčení je spotřeba menší, u realistů a stran živnostenských dosti nepatrná. Spotřeba se ovšem zvětšuje různě dle událostí politických a hospodářských a zkrátka vůbec, když o něco jde.

Bůhví, a stálo by to věru za zaznamenání, k čemu ke všemu byla již přirovnána Republika. I tady by měli, myslím, rekord ve vynalézavosti klerikálové a komunisté. Nemyslete však, že přirovnání klerikální jsou jenom biblická; ba ne, jsou hutná, silná, bujná, hyperbolická a jeví se v nich obzvláštní jarost klerikálního stavu. Jeť to stav bojovný: již u starého Rabelaise buší statný páter do nepřátel křížem, kterým jim páře střeva, propichuje zadky a poltí podlé mozkovice. I my však máme pátery udatné a útočné, bujaré bojovníky, kteří krucifixem řezou do nepřátel s takovou mocností, že z Krista Pána cucky lítají. Nejbojovnější chasa u nás, to jsou páteři slovenští; majíť v sobě přece tu tak zvanou zachovalou, jiskrnou a ohnivou slovenskou krev.

Takovými jeví se především bujní šohaji Hlinka a Juriga, zdatní nejen v boji, nýbrž i v přirovnáních. Tak tuhle vyrobil Juriga krásná přirovnání, jež k širšímu dobru a poučení přednesl na sjezdu Spolku sv. Vojtěcha v Prešově. Děť tam pěkně a výstižně, že nemilované Čechy a „nás“, dobré Slováky, musíme si představit jako sousedy v jedné stodole. My, Slováci, se

s nemilými a nepříjemnými Čechy bijeme, ale je to bitva jako v krčmě: je třeba dávat pozor, abychom při tom nepobořili stěnu slovenské autonomie, aby nám střecha nepadla na hlavu. Nebo ta bitka je jako v cirkuse, kde pod zápasníky dávají koberce. Koberec je československý stát, a kdo z něho spadne, ten prohraje.

No, tak tady máte tedy tu stodolu, cirkus a koberec a krčmu k tomu.

Co na tomto přirovnání českého jino- a cizozemce nejvíce udiví, to není jen krása a pronikavá výstižnost těchto přirovnání, nýbrž ta jará, jaksi až samoučelná bojovnost té slovenské krve. Jsme ve stodole a bujarý Slovák bije se tu s Čechem, div střecha nepadne na hlavu. Ale, a tady Jurigovo přirovnání už nevystihuje dost povahu věcí, ono tomu Čechovi nechce se tak tuze rvát. Nestojí o rvačku, on by rád vyspravil tu střechu, aby držela, a rád by udělal v té stodole pořádek a rád by v ní složil všechno potřebné nářadí a zrno, které do pořádné stodoly patří. Ale jará souseď do něho paří krucifixem; chce se rvát. Bujará Juriga má před sebou republiku, ale vidí místo ní cirkusový koberec a musí se křížkovat. Nevadí, že ten druhý má starosti rozumnější: chtěj nechtěj, Čechúne, musíš se rvát, a ještě k tomu dávat pozor, aby ten jará šuhaj, který se tak rád bije, nepobořil naši střechu nad hlavou!

Lidové noviny 5. 9. 1922 (Ledacos)

Dobří lidé

Jsou lidé, kteří, jak sami prohlašují, prý nikdy nikomu na světě nic zlého neudělali. Lidé dobří, kteří se pěkně „starají jen o sebe“, kteří neudělali nikomu nic zlého, ale také nikomu ne dobrého. Ať je tomu ostatně jakkoliv, prospívají tito dobří lidé přitom dobře na těle.

Nečtete rádi Strindberga? Oni jsou na tom lépe než vy, neboť nikdy nečetli Strindberga. Vy nevěříte tomu, co praví bible? Oni nečetli bible, ale také jí nevěří. Napíná, zlobí vás, mrzí vás divadlo? Byli předplaceni na opeřetě v Aréně, a nemrzí je to. Jsou vám nepříjemny záhady kubismu? Oni se

nikdy na kubismus nepodívali, ale jeho záhady jsou jim krajně nepříjemné a směšné. Míníte, že dnešní doba, dnešní mládež, umění, socialismus, tance, filozofie, módy a názory jsou špatné? Oni jsou přesvědčeni, že všechno to dnešní je špatné. Soudíte, že na mizerii dnešku jsou vinny jen špatnosti těchto shora vypočtených dnešků? Oni jsou vždy o tom přesvědčeni. Jíte rádi husu, a hrách neslouží vašemu trávení a není radno pojídati chléb ještě teplý? Oni jedí rádi husu, hrách rovněž neslouží jejich trávení a vskutku není radno pojídati chléb ještě teplý.

Čím se tedy, po tom všem, liší tito dobří lidé od ostatních smrtelníků? Ba vlastně ničím. Jen podle jejich řeči poznáte je. A poznáte je také podle toho, že jsou přesvědčeni, že jsou rozhodně rozumnější než jiní lidé. A že právě pro tuto svou rozumnost se o nic nestarají a o nic a nikam se nedeorou: že proto nejsou ani ministři, ani redaktory nebo pěvci, ani opaty, lampáři, odborovými sekretáři nebo válečnými mrzáky. A co dělají? Dělají, jak praví s pýchou, „své“. Dělají tedy své, bývají i pod penzí a počítají se k inteligenci a k dobrým společníkům, zvláště u stolu. Vyskytují se hojně všude, a zvláště pak i na letních bytech.

Zažil jsem takové dobré společníky, bůh jim žehnej. Telecí je trochu tvrdá, posledně mně také zůstala ležet v žaludku a paní choti to maso u kosti trochu zapáchá. A pivo má dnes zase nějakou divnou příchut' a to telecí je jistě nedopečené a to nebude dobře. Rozhodně to nebude dobře, neboť tito dobří lidé vám hned ochotně vyloží celé své trávení, a to je těžké a komplikované. Zvíte, co ta telecí jim bude dělat nejen v žaludku teď, ale ještě večer a zítra, ale i ve střevech a dále, vprostřed, nahoru, dolů i na všechny strany. Zvíte, že nejen tvrdé telecí, nýbrž i mnohá jiná jídla působí jim různé obtíže v rozličných částech těla a v rozličných tělesných funkcích. Trávení jest téma vydatné a hutné a vždy aktuální.

Nyní však přijdou na řadu látky duchové. Mohl by to býti třeba socialismus, ale ten je látkou nevydatnou, neboť co o něm říci více, než že zkrátka je na všem vinen? Zajímavější duchovou látkou jistě jsou svereposti bolševiků, ale nejduchovější ze všeho je nesporně spiritismus, téma vzrušující a nevšední, téma zajímavé, které obstojí vedle operety a románu z Politicky i vedle důležitých světových událostí, jako jsou veliké války, čtyřčata

a trojnohé kuře a devadesátipětiletí ženiši. Každému se někdy stalo kus spiritismu, předtucha nebo znamení, každému se nějak někdy přihodilo kousek záhrobního života už za živa. Po léta si nevzpomněl na druhou sestřenici, až tu náhle z ničeho nic si vzpomněl a ona ten den zemřela nebo přijela do Prahy. Jak to vysvětlíte? Ne, není na světě jen tvrdé telecí a malé porce brambor, ale jsou mezi nebem (prázdným) a zemí věci, věci – které – kterými – o nichž – – No chápete.

Spiritismus je záhadný, netřeba mu věřit, ale něco na něm je. Spiritismus je věc pozoruhodná, ale jsou na světě ještě také věci špatné. Špatný je prezident a jeho rodina, špatný je i ministr Beneš. Před válkou nebyli nic a teď mají velkostatky a miliony a mezi dobrými lidmi náramně špatnou pověst. Proдали republiku už ledakomu a ještě ji několikrát prodají. V neposlední řadě i socialistům; každý socialista hrabe a krade a dělá přitom věci, o nichž nemá ponětí. Jaký je to stát a jaká demokracie, může-li se stát ministrem i švec! Přece Johanis, rozumíte?

Nebylo mi ani s podivem, že dobří lidé dovedou tak nesmírně hanobit prezidenta. Císař pán nebyl náš, ale prezident je náš, i můžeme mu nadávat. Více jsem se divil, že pohrdají ševcem lidé, kteří by ani řádnými ševci býti nedovedli. Namítnul jsem tedy dobrým lidem, proč nejsou ministry oni, proč ne já, proč ne náš pan hostinský a proč zrovna ten švec? Snad na tom šveci musí něco být, snad to přece jen není jen tak obyčejný švec, když se mohl stát ministrem?

Prý ne; právě špatný švec i špatné poměry, a dobrým lidem nezbyvá než těžce trávit, starati se o své a velmi nadávat.

Lidové noviny 6. 10. 1922

Kid

Jsa uměleckým kacířem, přiznal jsem už dost dávno v Nejskromnějším umění, že dobrá fotografie říká mi mnohem a mnohem více než ledaskteré malované obrazy, a že tedy mám namnoze fotografii nepoměrně raději

než horší obrazy akademických malířů, třebaže jsou malovány „ručně“ a „s citem“, a fotografie je „mrtvá“ a bez citu. A přiznal jsem také, že velmi si vážím filmu, zvláště dobrého, jemuž možno dáti přednost před mnohou dramatickou produkcí.

Příkladem takového vynikajícího filmu jest Chaplinův *Kid*, který se pro obecnou potěchu dává teď v Praze hned ve dvou biografech. Bylo by dobře, kdyby se nedával jen v Praze, nýbrž všude. Bylo by to velmi užitečno, protože je to film náramně výchovný, který velmi zábavně, přitažlivě a nabádavě mluví o dobrém srdci, ušlechtilosti a ctnosti. Film Chaplinův, jenž jest nejlepším komikem zeměkoule, je vpravdě křesťanský v nejlepším smyslu, a měl by býti propagován nejen těmi, kdož se rádi smějí, nýbrž i všemi církvemi, duchovními pastýři a otci, jimž běží o fedrování lásky křesťanské a čistoty duše. Vedle toho je nepochybně, že všichni, kdož by se na tento film dívali, zošklivili by si špatný film, a to nejprve po zásluze ten náš domácí.

Chci nejprve upřímně říci, že vpravdě film Chaplinův to velmi vyhrává nad divadlem. To, oč namnoze usiluje divadlo prostředky těžkými a topornými, je zde uděláno nepoměrně lépe, bystřeji a dokonaleji. Mnohá dramatická produkce, na kterou se u nás pod vlivem augurských řečí dramatiků a kritiků díváme zbytečně pobožně a galantně, ty vleklé, rozbředlé, spanilomyslné hry, vycpané ideovou řezankou a nemužnými sextánskými „hloubkami“, to všechno dlouhé řečňování a naparování ničeho, to vše jeví se ve srovnání s Chaplinovou invencí tím, čím to skutečně jest: dosti trapnou věcí. Skutečně, pachtěním dosti trapným a prostě nedostatečností.

Ovšem na film se dívají ušlechtilí a inteligentní augurové s pohrdáním, na divadlo a neslaná dramata pobožně a vážně: běží přece o umění, a film je jen vulgárnost!

Nezbývá mi tedy než vydati opět jedno proroctví slepého mládence a prorokuji, že (ukáže-li se ještě více toho dobrého) za deset let stane se film ke své nevýhodě kulturní módou, neboť za deset let příklusají dramatictí auguri a budou mnoho a zbytečně mluvit třeba i o metafyzice filmu a budou velebiti dobrý film tak vysokými slovy, až to bude protivno zrovna tak, jako když dnes se pouští husté a vonné kadidlo kolem robení dramatického, které není proto o nic lepší.

Chaplinův Kid nevyniká obzvláštním námětem. Je to historie odloženého dítěte, jehož se ujme směšný tulák, který dítě směšně žije a pěstuje, hájí a miluje, až je vráceno matce. Mohla by to být bezcenná sentimentální americká novela, kdyby Chaplin svým uměním nedosahoval, že tuto historii musíte přijmout s nejpřijemnější účastí, že jí musíte věřit a jste cele dojatí. Prostá, velmi průměrná historie stává se pod jeho invencí krásnou, nesmírně srdečnou skutečností, v níž se optický svět stává zázračnou realitou, ve které je Chaplinův svět možný a přirozený. Běží tu stále jen o fotografické snímky, a přece zřídka kdy je možno vidět v moderní dramatické produkci tolik skutečného stylu, stylu opravdu nového, moderního, původního, který se může dobře měřit s velikými slohy uměleckými, jež doba moderní dobám starším právem závidí.

Chaplin jest dnes nesporně jedním z nejzajímavějších mužů světa a v tom, co jest přítomnost a otevřená budoucnost filmu, ve svém oboru, mužem nejschopnějším a nejsilnějším. Bylo by hříchem a hloupostí toho si nevšimnouti a kráčet se vztyčeným nosem mimo a pohrdati pro věci mnohem méně důležité. Chaplin je významnější a cennější než nezajímavá krize nezajímavých dramat. Nejen proto, že znamenitě hraje a režíruje své kusy, nejen proto, že je krajně směšný a andělsky líbezný, krajně dobrého srdce a šíleně heroický, o čemž dovede každého svou hrou naprosto přesvědčiti, ale že velice poráží divadlo. Odhaluje strašlivě jeho nevýhody a slabosti, dokazuje, že šablona, velkohubá impotence, jalový naturalismus, ideová sláma a akademická teozovost mohou ještě býti dosti dobré jen pro kulturní snoby a pokrytce, pro kulturní byrokraty.

Mnoho se dočítáme o divadle a dramatech a bývá to napsáno velmi důležité, i když to opravdu nestojí za to. Je plno strachu, aby se nepochroumalo umění, a proto tolik pobožnosti a přeceňování „zásad“, i když je třeba odsuzován kus. A právě ty zásady a zákony a nimby za tu úctu a ohleduplnost namnoze nestojí. A zatím, nepovšimnuty dramatickými kněžími, dějí se a vznikají věci, které strašně zatemňují ty chrámové svatozáře literárně-dramatického tvoření. – Něco tu vskutku je, ale ti, kdož mají příliš plná ústa, ti to nevidí a neřeknou.

Lidové noviny 5. 11. 1922

Politická vášnivost

Bývaly časy (jak to známe z někdejších líčení), že filistr se v bázni boží večer uložil do své postýlky, pěkně se vyspal a ráno se k svému blahému překvapení dozvěděl, že zatímco libě dalal, strhla se ve vedlejší ulici velkolepá rvačka. Potěšil se zajímavou novinkou a byl rád, že se něco stalo a dělo a že ve všem pohodlí neměl s tím co dělat.

Ano, věci se dějí a svět se posunuje o kousek dál, co my s tím třeba nemáme co činit. Někdo obírá uzené kolínko, a zatím v Portugalsku pověsili nějací povstalci starého generála. Někdo pokouje na zápraží z dýmky, a v té chvíli objevil třeba učený Japonec sérum proti vzteklině. Jiný pročítá bílé nebo rudé noviny až do těch zpráv z kraje a inzerátů, a zatím je klerikalismus na postupu nebo Martané zasílají nám nezpozorovaný signál.

Bůhví že za to nemůžeme, když se něco nekalého strhne, zatímco jsme zaměstnáni jinými užitečnými nebo neužitečnými věcmi. Vás zrovna bolí hlava a vzdycháte, a jinde se možná lidé fackují kvůli politickým názorům. Nebyl jste v té chvíli na té ani na protivné straně a váš straník dostal více facek, ale zato byl silnější v nadávání. Běželo o velké věci, a vy jste při tom nebyl, ba co víc, vaše strana zde utrpěla a byla ohrožena. Nebo čtete knihu o Kolumbovi či o pravěké osídlení Čech, ohřívaje si nohy v bačkorách, a zatím někde někdo strašlivě řeční dokazuje, že to tak dále nepůjde, a doporučuje svým posluchačům občanskou válku. Hle, snad se jeho výmluvnosti podařilo a od té chvíle, dejme tomu, jste znamenitým ozdravujícím účinkům občanské války blíž. Ulice jsou oživeny občanskou válkou, všechno protivící se a protivné je postříleno, rozsekáno a pověšeno a souzeno revolučními tribunály a svět je nově a patřičně uspořádán. Co jste, čta si knížku o Kolumbovi, učinil pro tuto revoluci, odplatu a nový řád? Nic, zholá nic! – Ale ostatně, však občanská válka tu není, možná že vinou netečnosti vaší a vám podobných, kteří jste četli knížky nebo dodělávali resty a do oné schůze se nedostavili.

A tak tedy zkrátka člověk, který je zaměstnán jinak a jinde, než kde se strhují věci, stává se filistrem, špiesbürgrem, hlavně v politice a snahách o ten správnější pořádek. A je takových lidí mnoho. Mají co dělat, aby byli

živi, a upřímně by si přáli, aby za tímto účelem byl svět opravdu v lepším pořádku. Aby neskřípal a nevážnul, tísněn špatnými poměry a nedostatečnými zařízeními. Aby nic nebylo v křivdě a vše konalo svou povinnost. Neboť život není snadný; vskutku nějak vážne ve všech věcech, o nichž jednají parlamenty a komitáty, poslanci, reformátoři, interpelace, protesty a schůze. Tam tedy vždy cosi vážne a téměř každý jednotlivec nějak ve svém životním plahočení a v potřebě lepšího o některou z těch vážnoucích věcí klopýtá. Ledacos by mělo být lacinější a praktičtější, aby nám život lépe a snáze probíhal.

I jest tedy třeba napínati dosti své síly a životní schopnosti, aby to drobet šlo. Člověk se musí svým věcem a povinnostem pořádně věnovat, musí na ně dosti myslit a musí konečně i nějak podle svých úkolů upravit si svůj vztah k světu. Ten vztah, to jsou, pravda, hlavně přání či požadavky; ale nejsou přece všechna přání pustě egoistická a praktická, nýbrž jsou i mnohá morální. Není snad tak příliš mnoho takových neřádů, kteří si pro svůj prospěch přejí, aby svět byl v nepořádku, nepoctivý, špatný a křivý. A předpokládáme, že každý rozumný člověk klade tyto jisté praktické i morální požadavky na všechnen běh tohoto světa, žádaje snahu po jich splňování na sobě i na všech rozumných lidech ostatních. Je to řada úloh prostých a samozřejmých, jejichž smyslem je obecné usnadnění života pro všechny bez rozdílu, jako prospěšná je dobrá silnice pro každého, ať je to pěšáček, nebo vyšší bytost v automobilu, jako je zdravá voda ve všech vodovodech, obecná zdvořilost nebo dobré lepidlo na poštovních známkách, věci vyšší i nižší a tak dále až do nekonečna.

Tedy denní snaha o to, aby 1. se udrželo to nutné, co tu je, a 2. aby se to zlepšilo.

A tak člověk, nedobrovolný politický filistr, vstává ráno do tohoto mravně praktického života, vstává k obecným závazkům a úlohám, z nichž něco na sobě nese a v nichž něčím je povinen. Má je před sebou a je si toho i drobet vědom. A tu nahlédne u kávy do novin a s jistým podivem se shledá s úplně jiným stavem světa, než v jakém mu je součiniti. Stojí tam třeba, že republiku je třeba rozházeti, a týž německý poslanec, který toto řekl, praví ještě, že velká část občanů tohoto státu na nic jiného nemyslí. Nebo

komunistický poslanec vykřikuje, že naše policie zabíjí bezbranné nezaměstnance a že četníci utloukají Slováky kolbami svých pušek, a dále, že hrozí naprostý krach tohoto světa, v němž vládne jediné lež, násilí a nepoctivost, a že stojíme-li za něco, máme se právě na tento krach těšit. Ludák ujišťuje, že Čvachoslováci jsou největší padouši a nepřátelé Slovenska, které se musí mocí osvobodit, atd., neboť všelijakých takových tlustých řečí je možno se dočíst skoro denně. Všechny vyznívají tak pěkně, že by člověk, který by se tomu poddal, měl vlastně buď utéci z této bídné končiny někam na Měsíc, nebo jít někoho zuřivě zabíjet a vyhánět, ale rozhodně by nemohl řádně a poctivě pracovat.

Ovšem, ono se z takových řečí nestřílí. Je to jen ta vášnivá, na efekt vypočítaná stránka politiky a tribunství. Ale pravda je, že lidé, kteří jsou tak vášnivými řečníky zastupování, mají přece jen konkrétnější a vážnější věci na práci než jejich zástupcové, byť by to bylo sázení stromů, šterkování cest nebo šití bot, a že se tedy v tomto s nimi do značné míry rozcházejí. Jistě tento náš parlament nepodává správný obraz o životě a práci člověka a rozhodně není obrazem mravní přísnosti, nýbrž mnohem častěji politické vášně, která je vážné podstatě života velmi vzdálena. Čteme-li třeba řeči pronesené kolem státních rozpočtů, tu se jistě dočteme tuze mnoho politiky, ale hodně málo hospodářství. Poslanci mnohem spíše zastupují vášně svého voličstva než jeho obecně lidské potřeby a zájmy a také svými velikými slovy tyto vášně vzněcují a budí.

Mnozí snad jsou těmi svými vášnivými a trapnými výstupy svým voličům povinni; i voliči spíše hledávají v politice vášeň než život. Ale po delším čase bude snad i těm nejvášnivějším té vášně trochu mnoho a uzdá se jim zbytečnou. Bude to tak ještě dlouho trvat?

Lidové noviny 17. 11. 1922 (Ledacos)

Nové náboženství – morálka Rychlosti

Důstojní a velební činitelé nařikají, že v této bohaprázdné době velmi bují různé sektářství, bludařství a kacířství; to všechno není tak zlé: avšak z města, jež je o něco blíže Antiochii a Babylonu, totiž z města Milána, slyšán je touto dobou hlas, který káže dokonce i pohanství a modloslužebnictví.

Novým tímto lživěrozvěstem je blíženec někdy špatně proslulého Apollonia z Tyany (neboť také létá), to jest F. T. Marinetti, jenž ve svém posledním futuristickém manifestu káže toto nové náboženství. Marinetti praví o rychlosti, že je čistá, pomalost pak nečistá, neboť rychlost je intuitivní syntézou všech sil v pohybu, kdežto pomalost je racionální analýzou všech únav. Rychlost je aktivní, útočná, pomalost je nečinná, pacifistická; rychlost je pohrdání překážkami, touha po nevyzkoumaném, modernost, hygiena; pomalost je zbožňování překážek, idealizace únavy, pesimismus, shnilý romantismus divých básníků a filozofů s dlouhými vlasy a s brýlemi, a vůbec špína. Poklekněmež před gyroskopickou buzolou: dělá 20 000 obrátů v minutě! Předhoňmež hvězdu Arctura, kteráž urazí 413 *km* za vteřinu! Světlo a elektromagnetické vlny $3 + 10^{10}$ za vteřinu, to jsou svatí, k nimž je nám se modlit!

A kde, podle Marinettiho, sídlí Božstvo? Ve vlacích, v restauračních vagoncích (jíst v rychlosti!). V mostech a tunelech. Na náměstí Opery v Paříži. Na nábřežích londýnských. Na dostizích automobilových, ve filmu, v telegrafii bez drátu. Ve vodopádech. U velkých krejčů, kteří tvoří přechodnou a stále novou módu a nenávidí to, co tu už bylo. Ve velkých městech, která mají životní rytmus a spád. Na bitevních polích. Kulometry, děla, náboje jsou božské. Ve výbuších a minách. Ve výbušných motorech, jež jsou božské, rovněž tak motocykly. V náboženské extázi, kterou vzbuzuje 100 HP, a konečně i (pro domácí potřebu) v elektrické lampičce. Pozemská rychlost = láska k ženě-zemi, rozptýlení se po světě (vodorovný přepych). Rychlost ve vzduchu = nenávisť k ženě-zemi, zhuštění v nebi, spirální nanebevstoupení k nicotě-Bohu (kolmý mysticismus), vzduchoplavectví pak jest projímavá čilost ricinového oleje ve střevech zenitu.

A svolání končí: Italové, buďte rychlími, a budete silní, optimističtí, nepřemožitelní a nesmrtelní!

– Je možno, že toto nové náboženství nebude Italům po některých stránkách tak tuze cizí, neboť mají v něčem (v něčem zas ne) obzvláštní sklony a talenty v rychlosti. Já aspoň nestačil jsem svým rozumem ani sluchem Taliánovi, který mluvil takovou rychlostí, že téměř rovnala se ve vteřině rychlosti gyroskopické buzoly (20 000 obrátů v minutě) i hvězdě Arcturu (413 km za vteřinu), a – nejsa omilostněn – nemohl jsem prostě tohoto Taliána pochopiti a nepoklekl jsem před ním, ač byl svou rychlostí svatý.

A jelikož pak (jak praví Marinetti) pomalost je nehnuté zbožňování překážek, váznutí, nostalgie již viděného, idealizace únavy a obava před novou cestou další – pak jsou rozhodně trať krčská i tišnovská naprosto nesvaté, i nedivme se tedy, jelikož podle téhož věrozvěsta pomalost je špinavá, že tam bývají špinavé vozy. Je vůbec po všech těchto otázkách ještě dosti nesvatého na našich železnicích i jinak, a jsme tedy zemí pohanskou, nezbožnou a barbarskou daleko v lesích severu a vinou špatných silnic i pomalých tratí s častými zastávkami (vodorovný přepych) jsme smrtelnými, takže střeva zenitu budou projímána pouze našimi dušemi, až je na některé zastávce a překážce vydechneme, což ovšem učiníme také bez kuraže a pomalu.

Lidové noviny 29. 11. 1922 (Ledacos)

Čistá práce

O čisté práci se říká, že je radost na ni se podívat. Což je zcela správné, neboť čistá práce má všechny vlastnosti dobré práce, a jeví se tedy na první pohled i na důkladné prozkoumání pořádná a přesvědčující.

Ne každý umí dělat čistou práci. Jsou packalové, kterým ani při největším lopocením nic kloudného z ruky nevyjde. Zato šikovný člověk umí udělat čistou práci rychle a jakoby bez námahy. A tak tedy dělají šikovní lidé pěkné židle, ručníky, vazby, velocipedy a ledacos jiného.

Nejnečistější práci dělávají však lidé také v oboru různých výrobků duchových. Buď na to často nestačí, nebo se posednou nedobrou teorií, která se těžce dokazuje. Tu tedy je potřeba velmi se hmoždit s důkazy a člověk je už takový, že na důkaz viklavého tvrzení je schopen stejně si vypůjčit nebo zapřít pánaboha, podle toho, jak mu to zrovna jde do krámu. Tahá argumenty bůhví odkud, zkrucuje skutečnost a svítí na ni takovými světly, že věci samy sebe v tom nepoznají. Jako lidé mívají v tísní a před soudem nejnemožnější výmluvy, tak jsou schopni i nejnemožnějších tvrzení a důkazů, i kdyby měli sami při tom ztratit dobrou soudnost a srazit si vaz. Někdo to ovšem umí jaksí lehce a elegantně, jiný to těžce smolí a patlá, a to je pak tedy ta nečistá práce. Hodně mnoho takové nečisté práce dočteme se teď zhusta v komunistických listech; tam je třeba dokazovati mnohé věci nově a jinak, odhalovati, přibíjeti a pranýřovati dokázané špatnosti, a to je práce, kterou ne každý dovede konati dost čistě. Namnoze to bývá hodně trapná tříšť a naivní patlanina, kterou nespraví ani tam tak oblíbená ostrost a radikální prudkost výrazu.

Před válkou cítila se dost velká důvěra třeba k německé vědě, která platila za příklad čisté práce. Ovšem nesměl se tu do německé práce vložití nacionální předsudek, národní povýšenost, které byli Němci ochotni obětovati pravdu i zdravý rozum. Mám v ruce německou knížku, a to poválečnou, která jedná o umění z dob stěhování národů, a i tu překypělá národní myšlenka vtlačila autorovi do péra slova, jež je mu těžko dokázati a která působí i poněkud komicky a kazí mu čistotu práce. Autorovi tu záleží na tom, dokázati, že gótský vpád do Itálie (5.–6. století) měl zjevný vliv na starokřesťanské umění v Ravenně. Na doklad toho povídá o architektonických člancích naprosto východního původu, že „jejich přeměna germánským vkusem je dostatečně ověřena *monogramem krále Theodori-cha*, kterým jsou tam dva sloupy označeny“. Tu tedy těžko prokázatelná myšlenka zavedla člověka jinak střízlivého tak daleko, že dokazuje nejisté tvrzení něčím tak nepodstatným a vedlejším, jako jsou monogramy krále podmanitele.

Zajímavý je jiný Němec, který však není posedlý myšlenkou národní, nýbrž všelidskou. Záleží mu na tom, dokázati v nákladných publikacích,